

Marijan Mandac
KRSNO OTAJSTVO U OTAČKO DOBA
The sacrament of baptism in the patristic age

UDK: 276:265.1
Pregledni znanstveni rad
Primljeno 9/2011.

Sažetak

Otački nauk o krstu veoma je bogat, raznolik i slojevit. Svaki je od onodobnih teologa o krstu razmišljao osobno. Nikakav udžbenik nije krsni nauk stisnuo u krute okvire i tako dijelom okamenio. Ipak se barem donekle mogu naznačiti određeni obrisi krsnoga učenja kod crkvenih otaca. Krštenje se smatralo činom kojim Bog iz milosti i milosrđa krštenomu oprašta grijeh. To se odnosi na svaki grijeh: iskonski i osobni. Krsna voda snagom Duha Svetoga čisti srce od svake grešne nečistoće i krštenomu daruje djetinju dušu. Krštenje je djelo tako duboko i temeljito da se smije nazvati novim stvaranjem i novim rođenjem. Kršćanin doista i u pravome smislu nastaje u krštenju. Prije nije postojao. S krštenjem se u ljudskoj duši oblikuje Božja slika koja ostaje za svu vječnost. Razumije se da krštenje udjeljuje pravednost koja je nevinost. Po krštenju kršteni postaju Božja djeca i sinovi Crkve. U krštenju se kršteni prosvjetljuje. To je prosvjetljenje djelo vjere koju kršteni kod krštenja izriče i prihvaća. Vjera odgoni tamu iz duše i pruža svjetlo koje obasjava ovozemni život i prelazi u vječnu svjetlost. Samo se kršteni smije u punoj mjeri nazivati vjernikom. Krst je pečat utisnut u dušu. Pečat se više ne može izbrisati. Po njemu se zna tko krštenoga brani i štiti te komu on pripada i komu služi. Kršćanski se svakidašnji život upriličuje krsnome otajstvu. Svi su kršteni po krštenju međusobno jednaki, braća su i sestre.

Ključne riječi: *krst, voda, kupelj, novopород, pečat, prosvjetljenje, oproštenje, grijeh, opravdanje.*

UVOD

Govoriti o krštenju u životu kršćanina uvijek je potrebno. Krštenje je za vjernika prijelomni čin. Ono je kao prava međa. Život dijeli na razdoblje koje prethodi krsnome činu i doba koje slijedi poslije njega. Po krštenju se vjernik spašava spasenjem što ga je za ljudski rod obistinio Isus Krist. Otuda je razumljivo što se o smislu krštenja veoma često, s puno pojedinosti, svečano i svom ozbiljnošću govori u Novome zavjetu.¹ Jednako su, slijedeći novozavjetnu predaju, o krsnome otajstvu govorili i pisali teolozi otačkoga vremena. O tome je pitanje riječ na stranicama što slijede.

Dobro i jasno ističemo ulomičnost našega pothvata. Nije valjda nikome moguće u cjelovitome opsegu istražiti sve što se u otačko doba napisalo o krštenju. U tu bi svrhu, uz ogromno znanje, trebalo napisati knjige i knjige, sveske na sveske. Mi ćemo nastojati ovdje iznijeti samo određene tvrdnje o krstu kako se pojavljuju u ranim kršćanskim stoljećima.² Ići ćemo povijesnim putem. Ulomke koje tumačimo veoma često uzimamo iz *Enchiridion Patristicum*. Neki put to činimo iz nekih drugih izvora. Čak smo se prisilili ovdje ili ondje upotrijebiti i prijevode, makar ih u načelu kod ovakvih radova ne rabimo. Spominjući teologe i djela koja razjašnjujemo, reknemo poneku riječ o djelima i njihovim autorima. To činimo da se svježom očuva uspomena na velike ljude i velika djela. Onodobno duhovno blago i naše je vlasništvo.

1. BARNABA

Rad počinjemo Barnabom koji je napisao *Poslanicu* čiji tekst imamo. Inače nam Barnaba više nije poznat. Ipak znamo da to

¹ U svezi s novozavjetnim krsnim mjestima vidi M. MANDAC, *Tumačenje Rim 6, 1-14 s posebnim osvrtom na krsni nauk*, Bogoslovska Smotra, 43 (1973.), str. 225-238; BS, 44 (1974.), str. 485-506; *Krst u Pavlovim spisima*, BS, 46 (1976.), 371-392; BS, 47 (1977.), str. 63-79; 48 (1978.), str. 270-278; M. MANDAC, *Sv. Ambrozije, Otajstva i Tajne, Makarska*, 1986.

² Dobar prikaz otačke krsne teologije pružaju: A. HAMMAN, *Baptême et Confirmation*, Desclée, 1969., str. 45-112; B. NEUNHEUSER, *Baptême et Confirmation*, Paris, 1966., str. 59-176; L. VILLETTE, *Foi et Sacrement du Nouveau Testament a saint Augustin, Bloud et Gay*, 1959., str. 105-326; J. N. D. KELLY, *Early Christian Doctrines*, London, 1973., str. 428-432.

nije novozavjetni Barnaba.³ U *Poslanici* se nalazi raznovrsni i korisni teološki nauk.⁴ Mi se zaustavljamo jedino kod naznaka koje se odnose na Barnabino shvaćanje krštenja.⁵

Barnabino djelo pripada najstarijim kršćanskim spisima poslije Novoga zavjeta. Spis je kratak. Dijeli se na dvadeset i jedno poglavlje. Svako se poglavlje sastoji od ulomaka koji imaju vlastite brojeve.

Barnaba u *Poslanici* češće na umu ima krsno otajstvo. To je činjenica iako se riječju *βάπτισμα* krst, poslužio samo jedanput. Tako je postupio na mjestu gdje utvrđuje bitnu razliku između židovskih obrednih pranja i kršćanskoga krštenja.⁶ Ta je temeljna razlika u tome što židovska pranja ne udjeljuju 'oproštenje grijeha'. To je učinak isključivo kršćanskoga krsta.

Barnaba uistinu u više navrata⁷ ponavlja da krštenje pribavlja "oproštenje grijeha". Vidi se da mu je nadasve stalo do te istine. Barnaba ju je izrazio izričajem *ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν*. Riječ *ἄφεσις* ima više značenja. U osnovi izražava dopuštenje kojim netko stječe pravo i mogućnost da odnekud otputuje i krene na put. Riječ se posebice veže uz život zatvorenika u zatvoru i ratnoga zarobljenika u sužanjstvu. Za jednoga i drugoga *ἄφεσις* znači puštanje na slobodu. Za njih nije više na snazi zatvor odnosno sužanjstvo.

Dodatkom *τῶν ἁμαρτιῶν* Barnaba naznačuje od čega se oslobađa i lišava čovjek kada se krsti. On postaje slobodan od "grijeha". Riječ *ἁμαρτία* ima u kršćanstvu ključno značenje. To jasno proizlazi iz Rim 5,12. Tu Pavao uči da je *ἁμαρτία* sila što je s Adamom i njegovim padom ušla u svijet i zarobila svakoga čovjeka. Mi to nazivamo iskonskim grijehom. Po sebi *ἁμαρτία* može označiti i osobni grijeh. To je poglavito slučaj kada se

³ O Barnabi i njegovu djelu vidi: M. MANDAC, *Barnabina Poslanica*, Split, 2008., str. 11-14.; T. J. ŠAGI-BUNIĆ, *Povijest kršćanske literature*, Zagreb, 1976., str. 129-135.; J. PAVIĆ - T. Z. TENŠEK, *Patrologija*, Zagreb, 1993., str. 27-28.; B. ALTANER - A. STUIBER, *Patrologie*, Herder, 1966., str. 53-55.; J. QUASTEN, *Patrologia, I.*, Marietti, 1980., str. 83-84. 86-89.

⁴ Općenito o nauku u Barnabinu spisu usp. T. J. ŠAGI-BUNIĆ, *Povijest*, str. 135-139.; J. QUASTEN, *Patrologia, I.*, str. 85-86.

⁵ Glede krsnoga nauka kod Barnabe vidi: M. MANDAC, *Barnabina Poslanica*, str. 30-33.; T. J. ŠAGI-BUNIĆ, *Povijest*, str. 137-138; B. NEUNHEUSER, *Baptême*, str. 66.; A. HAMMAN, *Baptême*, str. 50-53.; J. N. D. KELLY, *Doctrines*, str. 194.; J. QUASTEN, *Patrologia, I.*, str. 85-86.

⁶ Usp. *Barnabina Poslanica* 11,2.

⁷ Usp. *Barnabina Poslanica*, 6,11; 8,3; 16,8.

ἁμαρτία stavi u množinu. Sada barem donekle razumijemo što je Barnaba rekao kada kaže da je ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν temeljni učinak krštenja. Čovjek se krštenjem oslobađa svih spona i okova kojima ga je grijeh držao u tamnici i zatočeništvu.

Barnaba bilježi⁸ kakvi “silazimo u vodu” što je krsna voda. Tu se spuštamo γέμοντες ἁμαρτιῶν καὶ ῥύπον. Glagol γέμω znači biti pun, ispunjen, opterećen. Smisao smo riječi ἁμαρτία upravo istaknuli. Riječ pak ῥύπος jednostavno znači nečistoća. Barnaba prema tome veli da u krsnu vodu ulazimo ispunjeni i opterećeni grijesima i nečistoćom koju oni prouzrokuju u našoj duši. Razumije se da sve to krsna voda pere i čisti. Barnaba izriekom ističe⁹ da u krsnome činu stječemo ‘očišćenje srca’ i ‘djetinju dušu’.

Imajući na pameti krsni učinak, Barnaba kaže¹⁰ da nas je Bog u krštenju ‘obnovio’. On je posegnuo za glagolom ἀνακαινίρω. Glagol znači ponovno učiniti novim, obnoviti. U Novome zavjetu čitamo ga u Heb 6,6. Mi upozoravamo na imenicu ἀνακαινώσις. Vidi se da je sadržajem i značenjem srodna s glagolom i u krsnome je smislu nalazimo u Tit 3,5. Inače su glagol ἀνακαινίρω do šest puta upotrijebili Septuagintini prevoditelji. Čest je pod perom pisaca helenističkoga grčkoga. Budući pak da je Bog krštene obnovio, oni su krsnim djelom postali καινοί, novi.¹¹ Stekli su novost koja ostaje trajno za svu vječnost.

Barnaba je zbilju krsne obnove i novosti smatrao tako dubokom i korjenitom da ju je u odnosu na prvo čovjekovo stvaranje držao novim i drugim Božjim stvaranjem. On je to izrazio s nekoliko međusobno bliskih izričaja. Tako se poslužio glagolom ἀναπλάσσω što znači ponovno sazdati, iznova oblikovati.¹² Polazeći od naznačenoga, Barnaba krštenoga naziva δευτέρα πλάσις, drugo stvaranje¹³ odnosno ἄλλος τύπος, druga slika.¹⁴ Nasuprot prvome stvaranju što je završilo čovjekovim grijehom i padom stoji drugo stvaranje koje potječe od krštenja i ostaje za sva vremena. Čovjek je stvoren kao Božja slika. Grijeh

⁸ Usp. *Barnabina Poslanica*, 11,11.

⁹ Usp. *Barnabina Poslanica*, 8,3. 6,11.

¹⁰ Usp. *Barnabina Poslanica*, 6,11.

¹¹ Usp. *Barnabina Poslanica*, 16,8.

¹² Usp. *Barnabina Poslanica*, 6,11.

¹³ Usp. *Barnabina Poslanica*, 6,13.

¹⁴ Usp. *Barnabina Poslanica*, 6,11.

ju je narušio i oštetio. Umjesto nje u krštenju se u duši oblikuje druga božanska slika. Nju grijeh više neće dotaknuti.

2. DIDAHÉ

Uobičajeno je da se djelo o čijem krsnom ulomku kazujemo nekoliko riječi najkraće naziva *Didahé*.¹⁵ Riječ διδαχή znači nauk, učenje, poučavanje. Spis je veoma star. U njemu se kao već u Ef 4,5 krst naziva βάπτισμα. Krsni ulomak u *Didahé*¹⁶ zapravo opisuje kako se obavlja sami krsni čin. U tome je značenje toga dijela kada je u pitanju krštenje.¹⁷ To zapravo dobro dolazi onome tko istražuje krsno bogoslužje. Stoga smo ovdje upozorili na *Didahé*.

3. HERMA

Herma je veoma čudan i neobičan pisac. O njemu se jedva što znade. Hermino djelo također nosi zagonetni naslov. Zove se *Pastir*.¹⁸ Herma tajanstveno kaže¹⁹ da čovjek "odlaže smrtnost kada primi pečat". U izvorniku je riječ νεκρωσις koja znači smrtnost, stanje smrti, smrt. To je kod Herme naznaka za smrt duše. Uzrok joj je grijeh. Grješni čovjek dušom ne živi pred Bogom. On je mrtav. Tako je trebalo biti trajno s čovjekom koji je od početka sagriješio. Međutim kada čovjek primi pečat, on odlaže "smrtnost". Tada "iznova dobiva život". Riječ je o božanskome životu. Po sebi, život je isključivo Božje vlasništvo. Taj se život ponovno dobiva. Adam ga je posjedovao prije pada. Potom ga je grijehom izgubio. Opet ga čovjek dobiva posredstvom "pečata". Herma naznačuje da je pečat, σφραγίς, zapravo ὕδωρ, voda. Razumije se da je to krsna voda, krst. Herma razmišljanje

¹⁵ Općenito o djelu vidi: J. PAVIĆ - T. Z. TENŠEK, *Patrologija*, str. 34-36.; T. J. ŠAGI-BUNIĆ, *Povijest*, str. 42-66.; B. ALTANER - A. STUIBER, *Patrologie*, str. 79-82.; J. QUASTEN, *Patrologia, I.*, str. 34-43.

¹⁶ Za grčki tekst vidi M. J. ROUET de JOURNAL, *Enchiridion Patristicum*, Herder, 1911., str. 4.

¹⁷ O krsnom nauku u *Didahé* usp. B. NEUNHEUSER, *Baptême*, str. 60-61; A. HAMMAN, *Baptême*, str. 47-48.; T. J. ŠAGI-BUNIĆ, *Povijest*, str. 48-49. J. QUASTEN, *Patrologia, I.*, str. 36.

¹⁸ O Hermi i njegovu spisu vidi: T. J. ŠAGI-BUNIĆ, *Povijest*, str. 143-151.; J. QUASTEN, *Patrologia, I.*, str. 89-100.; J. PAVIĆ - T. Z. TENŠEK, *Patrologija*, str. 29-31.; B. ALTANER - A. STUIBER, *Patrologie*, str. 55-58.

¹⁹ Za grčki tekst vidi: *Enchiridion Patristicum*, str. 92.

zaključuje tvrdnjom da krštenici “u vodu silaze mrtvi i uzlaze živi”. Jednome je i drugome uzrok krštenje.²⁰

Među izvorima koje još posjedujemo Hermin je spis vjerojatno prvi gdje se za krst kaže da je σφραγίς – pečat. Nije isključeno da se i Herma poslužio već uvriježenim pojmom. Naziv σφραγίς za krst sigurno potječe iz Novoga zavjeta. Razjašnjujući krsno otajstvo sv. Pavao je u 2 Kor 1,21-22 napisao da je Bog “onaj koji nas je zapečatio” σφραγισάμενος. U Ef 1,30 Efežanima kaže da su “bili opečaćeni (ἐσφραγισθητε) Duhom obećanim, Svetim”. U Ef 4,30 upozorava iste Efežane: “I ne žalostite Duha Svetoga, Božjega, kojim ste bili opečaćeni (ἐσφραγισθητε) za dan otkupljenja.”

Krštenje se uistinu veoma često kroz cijelo otačko razdoblje nazivalo pečat, σφραγίς odnosno *sigillum*. Grčka i latinska riječ znače isto: pečat, znak, biljeg, otisak. Onodobni su teolozi naznaku pojašnjavali s različitih strana. Iz njihovih bi se zapisa dalo utvrditi bogato poimanje krsnoga sakramenta. Po krsnome pečatu u duši se krštenoga oblikuje milosni odraz božanskoga Trojstva, Isusa Krista, Duha Svetoga. Zbilja je uvijek ista jer je Bog jedan i on je Trojstvo. Snagom krštenja kao pečata vjernik postaje Božja slika. Bog krštenoga štiti, čuva i brani od svih protivština i neprijateljskih nasrtaja. Krsni pečat pokazuje kome vjernik kao vlasništvo pripada. Kao što biljeg na ovci očituje i vidljivo pokazuje kojega je stada dio, tako i krsni znak vjernika uključuje u Kristovo stado i pribraja njegovu narodu. Gospodar je u tijelo roba utiskivao znamen da se zna da njemu pripada. Tako je i s krštenjem. Vjernik se krsti na ime božanskoga Trojstva. Po krsnome je pečatu zajamčeno da je svojina i baština Imena za koje se krstio. Vojnik je na sebi nosio utisnut biljeg vojskovođe pod čijim je zapovjedništvom služio. Krštenjem kršćanin ulazi u službu kralja koji je Isus Krist. Tome je temelj i znamen krsni pečat. Krsni se pečat ne može uništiti ni izbrisati. Po njemu se poznaje tko je kršten, kome pripada i koje mu je djelo u životu. Krsni je pečat vječan.²¹

²⁰ Glede Hermina krsnoga nauka usp. J. QUASTEN, *Patrologia*, I., str. 96-97.; A. HAMMAN, *Baptême*, str. 53-54.; B. NEUNHEUSER, *Baptême*, str. 68-69.; T. J. ŠAGI-BUNIĆ, *Povijest*, str. 151-184.

²¹ O krštenju kao pečatu usp. L. VILLETTE, *Foi*, str. 184-191.; B. NEUNHEUSER, *Baptême*, str. 85-87.; A. HAMMAN, *Baptême*, str. 99-104.

4. JUSTIN

Predaja je Justina, filozofa i mučenika, zapamtila kao iznimno značajnog branitelja napadnutoga kršćanstva.²² Justinov je nauk o krštenju raznovrstan i bogat.²³ Nadasve ga cijenimo. Mi pak razjašnjujemo samo jedno Justinovo krsno mjesto.²⁴ Justin tu donekle potanko govori o krštenju. Najprije naznačuje kakvi moraju biti oni koji su odlučili pristupiti krsnome činu i tako postati kršćani. Justin također spominje što prije krštenja trebaju činiti osobno i u kršćanskoj zajednici. On kaže da se potom vode gdje se nalazi ὕδωρ, voda. To je krsna voda. Dotični se tu “preporučaju načinom preporođenja kojim smo se i mi preporodili”. Justin se poslužio glagolom ἀναγεννάω koji znači iznova roditi, preporoditi se. Rječnik uz taj glagol bilježi²⁵ samo 1 Pt 1,3. Justin je upotrijebio i imenicu ἀναγέννησις. Njoj je značenje preporođenje, ponovno rođenje. Uz nju rječnik naznačuje jedino Filona Aleksandrijskoga.²⁶

Justin u svome odlomku veli da spomenuti “u vodi obavljaju pranje”. U njegovu je izvorniku riječ λουτρόν. Čitamo je u krsnome smislu u 5bs Tit 3,5 i Ef 5,26. Krštenje se obavlja “u ime Oca svega i Gospodara Boga i našega Spasitelja Isusa Krista i Duha Svetoga”. Jasno je da to uz razliku koja se lako vidi dolazi iz Mt 28,19. Justin naznačuje da krštenje potječe “od apostola”. Tome dodaje da se krsno otajstvo naziva φωτισμός, prosvjetljenje. Ono je to zato što kršteni po primljenom nauku imaju “duh ispunjen svjetlom”.

Justin je, dodajemo, najvjerojatnije prvi teolog koji je krst nazvao φωτισμός, prosvjetljenje. Kasnije će se to, uz ponavljanje, uvriježiti i ustaliti. Postat će, tako reći, službeni naziv za krst. Nazivljući krštenje φωτισμός Justin je mogao krenuti od zabilježbe u Heb 6,4.

Znamo da su se katekumeni u ono doba nazivali φωτισόμενοι tj. oni koji će biti prosvjetljeni prosvjetljenjem što je krštenje. Kršteni su se pak nazivali φωτισθεντες oni koji su se na krštenju

²² O Justinu vidi: B. ALTANER - A. STUIBER, *Patrologie*, str. 65-68.; J. PAVIĆ - T. Z. TENŠEK, *Patrologija*, str. 68-71.; T. J. ŠAGI-BUNIĆ, *Povijest*, str. 270-273.; J. QUASTEN, *Patrologia*, I, str. 175-194.

²³ Usp. B. NEUNHEUSER, *Baptême*, str. 61-63.; A. HAMANN, *Baptême*, str. 55-57.; J. N. D. KELLY, *Doctrines*, str. 89-90.; J. QUASTEN, *Patrologia*, I, str. 190-191.

²⁴ Usp. *Enchiridion Patristicum*, 126.; A. HAMMAN, *Baptême*, str. 55.

²⁵ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire Grec-français*, Paris, 1903., str. 118.

²⁶ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, str. 118.

prosvjetlili. Tek su tada postali πιστοι, vjernici. Krštenje je po vjeri prosvjetljenje. Ono je svjetlo duše i duha. To svjetlo obasjava kršćaninov ovozemni život i za nj ostaje vječno svjetlo. Kršteni sav svoj život suobličuje svjetlu što ga je milosno dobio na krštenju.²⁷

5. TEOFIL ANTIOHIJSKI

Teofil, biskup u Antiohiji, nije naročito plodni teološki pisac.²⁸ Od njega posjedujemo spis s naslovom *Ad Autolycum*. Tko je pak bio Autolik nije nam poznato. Teofil u odlomku koji motrimo razmišlja²⁹ o značenju krsnog sakramenta. On krsni čin nazire nagoviješten u iskonskome stvaranju. Posebice ima pred očima zapis u Post 1.20-22. Teofil veli da je Bog “blagoslovio bića nastala iz voda”. Po njemu to je bio znamen, δειγμα, za budućnost. Taj se znak obistinjuje kod ljudi koji izvrše pokoru i pristupe istini. Oni se preporučaju “po vodi i kupelji preporođenja”. Preporođenima po krsnoj vodi Bog udjeljuje “oproštenje grijeha”. Oni od Boga “primaju blagoslov”.

6. IRENEJ

Zanimljivo je i čudno, da se Irenej Lionski koji je uistinu veliki i duboki teolog³⁰ u svojim djelima rijetko kada u razmatranju zaustavio kod krštenja.³¹ Mi se s nekoliko riječi obaziremo na mjesta gdje Irenej ipak ima pred očima krsni čin. Tako on u spisu koji za naslov ima *Demonstrationes* piše da smo krštenje primili “za oproštenje grijeha”. Tome je posljedica da više nismo “sinovi smrtnih ljudi nego vječnoga Boga.”³² U istome djelu Irenej bilježi³³ razlog zašto je Isus svoje učenike poslao u svijet kao svoje glasnike. To je zato da čiste “duše i tijela po krštenju

²⁷ O krštenju kao prosvjetljenju vidi: L. VILLETTE, *Foi*, str. 176-184.; B. NEUHEUSER, *Baptême*, str. 84-85.; A. HAMMAN, str. 96-99.

²⁸ O Teofilu Antiohijskome vidi: J. QUASTEN, *Patrologia, I.*, str. 208-213.; T. J. ŠAGI-BUNIĆ, *Povijest*, str. 281-283.; J. PAVIĆ-T. Z. TENŠEK, *Patrologija*, str. 75-77.; B. ALTANER - A. STUIBER, *Patrologie*, str. 75-77.

²⁹ Tekst se nalazi u *Enchiridion Patristicum*, str. 181.

³⁰ O Ireneju vidi: J. QUASTEN, *Patrologia, I.*, str. 255-279.; J. PAVIĆ - T. Z. TENŠEK, *Patrologija*, str. 93-97.; T. J. ŠAGI-BUNIĆ, *Povijest*, str. 409-491.

³¹ U svezi s Irenejevim krsnim naukom usp. T. J. ŠAGI-BUNIĆ, *Povijest*, str. 460-461.; A. HAMMAN, *Baptême*, str. 57-60; J. N. D. KELLY, *Doctrines*, str. 195.

³² Usp. *Demonstratio*, str. 3.; A. HAMMAN, *Baptême*, str. 57.

³³ Usp. *Demonstratio*, str. 41.; A. HAMMAN, *Baptême*, str. 58.

vodom i Duhom Svetim”. Lako se vidi da je izreka nadahnuta Isusovom riječi u Iv 3,5 Irenej također ističe³⁴ da Duh Sveti ostaje u krštenome trajno uz uvjet da živi “u istini, svetosti i strpljivosti”.

U odlomku koji uzimamo iz poglavitoga Irenejeva djela nazvanoga *Adversus haereses*³⁵ Irenej kaže da je Sin Božji došao na svijet da “sve spasi”. Svi se “po njemu preporučaju za Boga”, *renascuntur in Deum*. Bez dvojbe naznaka *renascuntur* misao upućuje na krštenje. Tim se milosnim darom ljudi preporučaju za Boga, *in Deum*. Kada Irenej nabraja tko su svi, omnes, što se preporučaju, na prvo mjesto stavlja *infantes*. Riječ *infans* označuje dijete koje još ne može govoriti. Iz Irenejeve napomene, prema tome, proizlazi da su se u njegovo doba krštavala djeca koja su još bila *infantes*.³⁶

7. KLEMENT ALEKSANDRIJSKI

Klement je bio veoma učeni kršćanin. Za nj nije bila nikakva tajna grčka filozofija. Bio je blisko upućen u svekoliku grčku posebno bogatu, dugu i raznoliku književnost. On je neumorno putovao tražeći istinu. Duh i dušu je smirio tek među kršćanima u Aleksandriji.³⁷

Klement se u više svojih djela pripomenama zadržao kod krštenja.³⁸ Mi odabiremo samo neke odlomke koji se nalaze u djelu koje smo preveli s naslovom *Odgojitelj*. Tu Klement najprije govori o Isusovu krštenju da zatim rekne što misli o krštenju kojim se krštavaju Isusovi učenici. To čini zato što je svjestan nutarnje povezanosti između Isusova i kršćaninova krštenja. Isus se zapravo krstio “u svrhu providonosne slike za budućnost”.³⁹ Klement želi kazati da je Isusovo krštenje model kršćanskoga krštenja. Što se s Isusom zbilo kada se krstio, “to se isto zbiva

³⁴ Usp. *Demonstratio*, str. 42.; A. HAMMAN, *Baptême*, str. 58.

³⁵ Usp. *Enchiridion Patristicum*, str. 201.

³⁶ Glede krštenja djece usp. A. HAMMAN, *Baptême*, str. 161-170.

³⁷ O Klementu Aleksandrijskome vidi: M. MANDAC, *Odgojitelj*, Split, 2006., str. 84.; J. PAVIĆ - T. Z. TENŠEK, *Patrologija*, str. 106-108.; J. QUASTEN, *Patrologia, I.*, str. 287-314.; B. ALTANER - A. STUIBER, *Patrologie*, str. 190-197.

³⁸ O kršnomo nauku kod Klementa Aleksandrijskoga vidi: J. N. D. KELLY, *Doctrines*, str. 207-208; B. NEUNHEUSER, *Baptême*, str. 69-72.; A. HAMMAN, *Baptême*, str. 60-str. 62.; J. QUASTEN, *Patrologia, I.*, str. 306-307.

³⁹ Usp. *Odgojitelj*, 6,25, 3.

i s nama kojima je Gospodin postao uzor”.⁴⁰ Klement potom sažeto, ali i veoma bogato, bilježi što se s nama događa kada se krstimo. On kaže: “Kršteni, prosvjetljujemo se; prosvjetljeni, posinovljujemo se; posinovljeni, postajemo savršeni; usavršeni, postajemo pobožanstvenjeni.”⁴¹

Klement o krštenju kaže da se πολλακῶς, mnogovrsno, naziva. On nabraja krsne nazive i kratko im naznačuje smisao i razlog. Klement veli da se krštenje zove “milosni dar, prosvjetljenje, savršenost i kupelj”. Krštenje je “kupelj kojom čistimo grijeh. Milosni je dar kojim se opraštaju kazne za grješne čine. Prosvjetljenje je kojim promatramo ono sveto svjetlo koje spašava. Njime proničemo božansko.” Klement na kraju nabiranja veli da se krštenje također naziva savršenom zbiljom, τέλειον ništa ne manjka onome “tko je Boga spoznao”.⁴² Još jednom razjašnjajući zašto se krst naziva prosvjetljenje Klement bilježi: “Onaj tko se tek preporodio, on se, kako i ime nosi, prosvjetljuje i smjesta oslobađa tame. Odmah je primio svjetlo.”⁴³

8. TERTULIJAN

Tertulijan je veliki i značajni teolog među afričkim kršćanima. Čak se smije kazati da je utemeljitelj teologije pisane latinskim jezikom.⁴⁴ Kada se govori o krstu, Tertulijan u određenom smislu dolazi na prvo mjesto.⁴⁵ Tome je razlog jednostavan. Prvi je napisao spis pod naslovom *De baptismo*.⁴⁶ Djelo je kratko, ali je cjelovito. U njemu Tertulijan govori o krštenju i činima koji su uz njega povezani. Tertulijan tumači smisao krštenja. Raspravlja o pitanjima koja su se u ono vrijeme vezala uz krsno

⁴⁰ Usp. *Odgojitelj*, 6,26, 1.

⁴¹ Usp. *Odgojitelj*, 6,26, 1.

⁴² Usp. *Odgojitelj*, 6,26, 2-3.

⁴³ Usp. *Odgojitelj*, 6,27, 3.

⁴⁴ O Tertulijanu vidi: M. MANDAC, *Kvint S. P. Tertulijan, Spis o krstu*, Zagreb, 1981.; J. QUASTEN, *Patrologia, I.*, str. 493-574.; J. PAVIĆ - T. Z. TENŠEK, *Patrologija*, str. 125-130.; B. ALTANER - A. STUIBER *Patrologie*, str. 148-163.

⁴⁵ Glede Tertulijanova krsnoga nauka usp. M. MANDAC, *Tertulijan*, str. 23-39.; E. EVANS, *Tertullian's Homily on Baptism*, London, 1964., XII.-XXXVI.; J. QUASTEN, *Patrologia, I.*, str. 520-523.; A. HAMMAN, *Baptême*, str. 68-75.; B. NEUNHEUSER, *Baptême*, str. 87-94.

⁴⁶ O spisu *De baptismo* vidi: M. MANDAC, *Tertulijan*, str. 13-21.; E. EVANS, *Tertullian, XXXVI.-XXXVIII.*; J. QUASTEN, *Patrologia, I.*, str. 520-523.

otajstvo.⁴⁷ Tertulijan je o krstu pisao i u drugim svojim djelima!⁴⁸

Na samom početku svoga djela *De baptismo* Tertulijan krštenje naziva *sacramentum anuae nostrae*.⁴⁹ Što krst naziva “naša voda” ne čudi niti iznenađuje. Tako su već uhodano i uvriježeno na temelju Iv 3,5 postupali teološki pisci prije Tertulijana. Potpuno je iznenađenje i prava novost što Tertulijan krst naziva *sacramentum*. On je to učinio prvi. Istina je da se riječ *sacramentum* pojavljuje u Bibliji na latinskom, ali se tu nikada ne primjenjuje na zbilju koja je krsni čin ili neku drugu koju nazivamo sakrament. Poslije Tertulijana riječ *sacramentum* postaje stalna kao naziv za sakrament. Inače nam nije posve jasno zašto je i u kojemu smislu Tertulijan krštenje nazvao *sacramentum*.⁵⁰ Ta riječ na latinskom ima veći broj značenja. Velika je mogućnost da je Tertulijan u svome odabiru riječi *sacramentum* pošao od njezina vojničkoga značenja. Rimski je vojnik izricao zakletvu na vjernost zapovjedniku. Ta se zakletva latinski kaže *sacramentum*. I kršćanin kod krštenja iskazuje svoju zakletvu i obvezu da će slijediti zapovijedi i pokoravati se svome krajnjem Gospodaru i kralju koji je Isus Krist. Stoga je krsni čin njegov svečani *sacramentum*, zakletva vjernosti do smrti.

Prethodnome Tertulijan neposredno dodaje što se zbiva u “sakramentu naše vode”. Tada se “peru grijesi”. Tertulijan se poslužio glagolom *abluere*. Čitamo ga također u krsnoj naznaci u 1Kor 6,11, Pošto su nam krštenjem oprani grijesi, “oslobađamo se za vječni život”.

Tertulijan jednostavno kaže da se kao kršćani “rađamo u vodi”. Tako se izrazio slijedeći tvrdnju u Iv 3,5. Kršćanin prije krštenja ne postoji. Krštenje je njegovo pravo rođenje. Ali kršćanin se ne može ni spasiti ako trajno ne ostane “u vodi”.⁵¹ Tertulijan želi reći da se čistoća duše stečena na krštenju mora protegnuti na cijeli kršćaninov život. To je posvemašnji uvjet spasenja.

U jednome dijelu svoga djela⁵² Tertulijan odgovara na prigovor ljudi koje naziva skroz opakima, *scelestissimi*. Dotični

⁴⁷ Usp. M. MANDAC, *Tertulijan*, str. 91-113.; E. EVANS, *Tertullian*, str. 45-110.

⁴⁸ Usp. E. EVANS, *Tertullian*, XXIII.-XXVIII.

⁴⁹ Usp. *De baptismo*, 1,1.

⁵⁰ Usp. M. MANDAC, *Tertulijan*, str. 23-26.

⁵¹ Usp. *Tertulijan*, *De baptismo*, 1,3.

⁵² Usp. *Tertulijan*, *De baptismo*, 13,1-3.

uče da krst nije nužno, *non est necessarius*, za one koji posjeduju vjeru, *fides*. Ti se pozivlju na Abrahama koji se “Bogu nije svidio” po krštenju jer nije ni bio kršten, već po svojoj vjeri.

Tertulijan ne niječe činjenicu. On samo veli da je Abrahamova vjera bila “gola vjera”, *fides nuda*. Bila je jednostavno vjera u Boga. Ona je Abrahama opravdala. Ali poslije Isusova rođenja, njegove muke i uskrsnuća vjera više nije “gola”. Zato joj je dodano krst kao njezino odijelo, *vestmentua*. Stoga je utvrđen zakon krštenja, *lex tinguendi*, i propisana je forma. Oboje jasno proizlazi iz Mt 28,19. Tvrdnja pak iz Iv 3,5 vjeru je obvezala na nužnost krštenja, *obstrimcit fidem ad baptismi necessitatem*. Tertulijan primjećuje da su se odonda krštavali svi vjernici, *omnes exinde credentes tinguebantur*.

Tertulijan je u *De baptismo* postavio pitanje koja je dob u ljudskome životu najprikladnija i najkorisnija da se obavi krštenje.⁵³ Iz njegova razmišljanja navodimo njegovo stajalište glede krštenja djece.⁵⁴ Sam Tertulijan naznačuje da je Isus u odnosu na djecu rekao “ne prijećite im dolazak k meni” (Mt 10,14). Poslije evanđeoskoga navoda Tertulijan piše: “Dakle, nek dođu kad odrastu, kad budu za pouku, kad budu znali kamo dolaze. Nek postanu kršćani kada budu sposobni upoznati Krista, *Christum nosse*. Zašto se žuri nevina dob, *innocens aetas*, oproštenju grijeha, *ad remissionem peccatorum?*”

Tertulijan je također rekao svoju riječ o tome kada kroz godinu treba krštavati.⁵⁵ On veli da je “Pasha svečaniji dan za krštenje”. Sigurno je na pameti imao Pashalno bdijenje. Tertulijan dodaje da je “potom duhovsko vrijeme najprikladnije razdoblje za obavljanje kupelji”. Doista je postojao običaj da se krštenje obavlja na Duhovsko bdijenje. Svoje razmišljanje Tertulijan zaključuje tvrdnjom: “Uostalom, svaki je dan Gospodinov. Svaki sat i svako vrijeme prikladno je za krštenje. Ako postoji razlika u svečanosti, nema je u odnosu na milost.”

Tertulijan je prvi postavio pitanje valjanosti krštenja koje podjeljuju krivovjernici.⁵⁶ Ni je naznačio koje krivovjernike zapravo ima na pameti. U svakome slučaju Tertulijan je ustvrdio da je krštenje među krivovjericima bez vrijednosti. Napisao je:

⁵³ Usp. Tertulijan, *De baptismo*, 18,1-6.

⁵⁴ USP. Tertulijan, *De baptismo*, 18,5.

⁵⁵ Usp. Tertulijan, *De baptismo*, 19,1-3.

⁵⁶ Usp. Tertulijan, *De baptismo*, 15,1-2.

“Budući da ga nemaju u Propisanom obliku, *rite*, bez sumnje ga i nemaju, *sine dubio non habent*.”⁵⁷ Tertulijan je čak dodao da je o tome opširnije, *plenius*, pisao na grčkome, *in graeco*. Taj se spis izgubio. Tertulijanovo je mišljenje o nevaljalosti heretičkoga krštenja imalo velike posljedice. O tome se kasnije dugo raspravljalo.⁵⁸

9. ORIGEN

Origen je stari utemeljitelj sustavnoga teološkog učenja. Taj veliki asket i duboki duhovni čovjek napisao je doista ogromni broj djela. Ti su spisi uglavnom biblijska tumačenja.⁵⁹ Mi otuda biramo neke ulomke koji sadržavaju Origenov krsni nauk.⁶⁰

Govoreći o krštenju u jednoj homiliji gdje razjašnjuje starozavjetni spis *Brojeve*, Origen kaže⁶¹ da je krštenje “preporođenje u vodi i Duhu Svetomu”. Očito je da zapravo navodi Iv 3,5. Inače u Iv 3,5 nema riječi preporođenje, *regeneratio*. Čitamo je u Tit 3,5. Origen ističe da je krštenje to “sada” i tome dodaje *in specie*. Izričaj dostatno ne shvaćamo. Sigurno bismo ga lakše razumjeli da Origenovo mjesto posjedujemo na grčkome izvorniku. Ali on se izgubio. Riječ pak *species* ima uistinu puno značenja. Mi se usuđujemo pretpostaviti da *in specie* po sadržaju znači u zbilji. Krštenje je sada u zbilji novopород po vodi i Duhu Svetomu.

Origen prethodno kaže da je “krst prije, *tunc*, bio *in aenigmate*, u oblaku i u moru”. Jasno je da izričaj *in aenigmate* stoji nasuprot naznaci *in specie*. Riječ *aenigma* zapravo je grčka i označuje danost koja je nejasna, nerazgovijetna i tamna. Izričaj “u oblaku i moru” Origen neposredno preuzima iz 1 Kor 10,2 gdje Pavao kaže: “Svi su se na Mojsija krstili u oblaku i u moru.” Sam pak Apostol napomenu “oblak” ušima iz Izl 13,21, Dodatak

⁵⁷ Usp. Tertulijan. *De baptismo*, 15,2.

⁵⁸ Glede krštenja kod krivovjernih vidi: M. MANDAC, *Tertulijan*, str. 38-39.107.; M. MANDAC, *Euzebijje Cezarejski, Crkvena Povijest*, Služba Božja, Split 2004., str. 168-192.; A. HAMMAN, *Baptême*, str. 75-77.; B. NEUNHEUSER, *Baptême*, str. 101-106.; L. VILLETTE, *Foi*, str. 137-154.

⁵⁹ O Origenu vidi: M. MANDAC, *Origen, Počela*, Split, 1985., str. 11-40.; B. ALTANER - A. STUIBER, *Patrologie*, str. 197-209.; J. PAVIĆ - T. Z. TENŠEK, *Patrologija*, str. 109-117.; J. QUASTEN, *Patrologia, I*, str. 314-368.

⁶⁰ U svezi s Origenovim krsnim učenjem usp. A. HAMMAN, *Baptême*, str. 62-68.; B. NEUNHEUSER, *Baptême*, str. 72-81.; J. N. D. KELLY, *Doctrines*, str. 208.; J. QUASTEN, *Patrologia, I*, str. 352-354.

⁶¹ Usp. *Enchiridion Patristicum*, str. 491.

o “moru” potječe iz Izl 14-22. Naznačeni događaj iz života staroga Izraela bio je krštenje, *fuit baptismus*, ali tada *in aenigmate*. Židovsko je davno krštenje bilo nejasna slika i tajanstveni nagovještaj kršćanskoga krsta koji će prevesti u jasnu zbilju, *in specie*, skriveni i slikoviti smisao krštenja izabranoga staroga naroda. To je čovjekovo krsno preporođenje, *regeneratio*.

Postoji kod Origena ulomak⁶² gdje se on zanima za broj načina i mogućnosti da grešnik postigne oproštenje počinjenih grijeha. Origen smatra da ih u evanđeljima, *in evangelis*, ima sedam naznačenih. On ih i nabraja. Prvo se i početno stječe kada se krstimo za oproštenje grijeha, *in remissionem peccatorum*.

Origen u jednome tekstu obrazlaže⁶³ zašto se “po služenju Crkvi krštenje također podjeljuje i malenima”, *etiam parvulis*. On tada ističe da se “krsna milost”, *gratia baptismi*, daje “za otpuštanje” i za “oprostenje” grijeha. Ona bi pak u slučaju djece bila “suvišna”, *superflua*, ako kod njih ne bi bilo ničega što treba otpustiti i oprostiti. Ali to postoji i kod djece jer “koja god se duša rađa u tijelu, onečišćuje se nečistoćom opačine i grijeha”. To u djeci oprašta krsna milost.

U istome Origenovu ulomku nalazimo naziv za krštenje *baptisma Ecclesiae*. Naziv je lijep i dubok. Njime se izražava da je krst dobro koje pripada zajednici. To je Crkva. Krst nije posjed nikakvoga i nijednoga pojedinca.

Tumačeći Matejevo evanđelje, Origen u jednom odlomku povezuje i uzajamno tumači⁶⁴ dva mjesta gdje se jedino u Novome zavjetu pojavljuje riječ preporođenje, *regeneratio*. To su Mt 19, 28 i Tit 3,5. U Mt 19,28 Isus svojim sljedbenicima obećava da će o preporodu, *in regeneratione*, sjediti na dvanaest prijestolja. Origen kaže da je tome uvod i osnova ono što apostol Pavao naziva “kupelj preporođenja”. Preporođenje iz Tit 3,5 omogućuje i temelji preporođenje iz Mt 19,28. U istome ulomku Origen povezuje Pavlovu izreku o “zagonetci i ogledalu” s krsnim činom kako se prikazuje u Iv 3,5-7. U krsnome se preporođenju stječe čistoća koja oslobađa od grijeha. Ali je ona kao “u zagonetci i ogledalu”. U vječnome preporodu bit će puna i blistava zbilja.

⁶² Usp. *Enchiridion Patristicum*, str. 493.

⁶³ Usp. *Enchiridion Patristicum*, str. 496.

⁶⁴ Usp. A. HAMMAN, *Baptême*, str. 67-68.

10. CIPRIJAN

Među iznimno značajne teologe krsne teologije nužno je, bez dvojbe, ubrojiti sv. Ciprijana.⁶⁵ Zaista je temeljito i raznovrsno razmišljao o krsnome činu.⁶⁶ Ciprijanov je utjecaj bio dalekosežan u svakome pogledu. Nije ga naročito umanjila činjenica što je Ciprijan odlučno zanijekao valjanost krštenja u krivovjernim i raskolničkim kršćanskim zajednicama. Mi naznačujemo barem nekoliko Ciprijanovih tvrdnja vezanih uz otajstvo krsta.

Kada Ciprijan utvrđuje⁶⁷ zašto Očenaš počinje zazivom 'Oče', on piše: "Novi čovjek, opet rođen i svome Bogu iznova vraćen po njegovoj milosti, na prvome mjestu govori Oče jer je već počeo biti sin." Navod pokazuje da se vjernik obraća Bogu zazivom Oče jer mu je po krsnome rođenju postao sin. Tek s krštenjem vjernik punim pravom Boga zove Ocem. Nešto dalje Ciprijan razjašnjuje⁶⁸ tko su oni i s kojega razloga u Očenašu Bogu vele 'Oče naš'. Bog je "Otac naš: to jest onih koji vjeruju; onih koji su po njemu posvećeni i rođenjem, *nativitas*, duhovne milosti obnovljeni počeli biti Božji sinovi, *filii Dei*". Jasno je da se izričaj *nativitas* odnosi na krsno rođenje. Bog je zajednički Otac svih kršćana. Svi su oni *filii Dei*, Božji sinovi. Bog im je svima podjednako Otac. Stoga mu se zajednički u molitvi obraćaju riječju 'Oče naš'.

Ciprijan tjelesno rođenje naziva⁶⁹ prvo rođenje, *prima nativitas*. Ljudi su, rođeni tim rođenjem zemljani, *terreni*. Kada se pak "rode iz vode i Duha", a tada "počinju biti nebeski", *caelestes*. Ciprijan drugdje krsno preporođenje naziva⁷⁰ drugim rođenjem, *secunda nativitas*.

⁶⁵ O Ciprijanu vidi: M. MANDAC, *Sv. Ciprijan, Jedinstvo Crkve, Euharistija, Gospodnja Molitva*, Služba Božja, Makarska, 1987., str. 9-32; B. ALTANER - A. STUIBER, *Patrologie*, str. 172-181.; J. PAVIĆ - T. Z. TENŠEK, *Patrologija*, str. 131-134.; J. QUASTEN, *Patrologia, I.*, str. 574-611.

⁶⁶ Za Ciprijanov krsni nauk vidi: M. MANDAC, *Ciprijan*, str. 40-41.; B. NEUHEUSER, *Baptême*, str. 101-108; A. HAMMAN, *Baptême*, str. 75-77.; J. QUASTEN, *Patrologia, I.*, str. 607-608.; L. VILLETTE, *Foi*, str. 105-132.

⁶⁷ Usp. C. MORESCHINI, *Sancti Cypriani, De Dominica Oratione, Corpus Christianorum Series Latina, III./A*, Turnholti, 1976., 9,94.; M. MANDAC, *Ciprijan*, str. 137.

⁶⁸ Usp. *De Dominica Oratione*, 10.

⁶⁹ Usp. *De Dominica Oratione*, 17.

⁷⁰ Usp. *De Dominica Oratione*, 23.

U jednome ulomku Ciprijan utvrđuje⁷¹ razlog zašto se djeca krštavaju. On zna da se čovjek krsti da dobije oprostjenje grijeha, *ad remissam peccatorum accipiendam*. Ali “nedavno rođeno dijete nije ništa sagriješilo”, *infans qui recens natus nihil peccavit*. Ipak je time što je “tjelesno rođeno po Adamu” tim “prvim rođenjem steklo zarazu drevne smrti”. Djeca se, prema tome, ne krštavaju da im se oprostite vlastiti, već tuđi grijesi. Vidi se da Ciprijan u biti krštenje djece opravdava iskonskim grijehom.

11. AFRAHAT

164

Mi se posebice rado prisjećamo Afrahata, On je u kasnijoj povijesti teologija veoma nepoznati teolog. Čak mu se ni ime ne bilježi ujednačeno. Afrahat je bio sirijski teološki pisac.⁷² Mi se obaziremo na nekoliko njegovih ulomaka gdje on razmišlja o krvnome otajstvu. Tako Afrahat jednom nabraja⁷³ članke vjere koje uzima za “vjeru Božje Crkve”, *fides Ecclesiae Dei*. U svome potankome i probranome nabrajanju Afrahat nije izostavio spomenuti sakrament krsta, *baptismi sacramentum*.

Afrahat drugdje razglabanje počinje⁷⁴ tvrdnjom da smo mi kršćani primili Kristova Duha. Primili smo ga krštenjem, *a baptismo*. Onoga časa kada svećenici zazovu Duha on otvara nebo i silazi. Razumije se da nas ta napomena podsjeća na Isusovo krštenje i zapis u Mt 3,16. Zazvani se Duh spušta na vodu i njime se zaodijevaju, *induunt*, koji se krštavaju, *qui baptizantur*. U nastavku Afrahat bilježi da je Duh Sveti odsutan od onih koji su rođeni od tijela, *de corpore*, sve dotle dok ne pristupe preporođenju iz vode, *ad aquae regenerationem*. Oni tada primaju Duha Svetoga: *tunc accipiunt Spiritum Sanctum*. Prethodno su u prvome rađanju, *in prima generatione*, kojim se rađaju opskrbljeni životnim duhom, *spiritu animali*. To je zapravo ljudska duša. Taj se duh, *spiritus*, stvara u čovjeku, *in homine*. On više neće umrijeti. Stvorena duša ostaje zauvijek. Međutim kod drugoga rođenja, tj. u krsnome preporođenju kršteni primaju Duha Svetoga iz samoga božanstva, *Spiritum*

⁷¹ Usp. *Enchiridion Patristicum*, str. 586.

⁷² O Afrahatu usp. J. PAVIĆ - T. Z. TENŠEK, *Patrologija*, str. 213-214.; B. ALTANER - A. STUIBER, *Patrologie*, str. 342-342.

⁷³ Usp. *Enchiridion Patristicum*, str. 681.

⁷⁴ Usp. *Enchiridion Patristicum*, str. 683.

Sanctum ex ipsa divinitate. Taj je Duh *immortalis*. On je oduvijek i zauvijek. To je *Duh Sveti*.

Ističemo i ono Afrahatovo mjesto gdje govori⁷⁵ o krštenju polazeći od toga što je Isus oprao noge apostolima o čemu čitamo u Iv 13,1-12. On drži da je to pranje u svojoj biti i duhovnome značenju krsno otajstvo, *sacramentum baptismi*. One noći kada je Isus oprao učenicima noge zapravo je ustanovio i svojim udijelio pravo i istinsko krštenje, *baptismus veritatis*. U njemu postaje istinom ono što je apostol Pavao napisao u Rim 6,3-4. Rekavši da je krštenje što ga je Isus uspostavio *baptisma veritatis*, Afrahat ga je odvojio od krštenja kojim je Izrael kršten kada je prelazio more i što je već istaknuo sv. Pavao u 1 Kor 10,2. Također je kršćanski krst posve različito od krštenja o kojem je svoj sud izrazio Ivan Krstitelj u Mt 3,2. Krštenje Izraela i krštenje židovskih svećenika nema učinke kršćanskoga krsta. Samo je on pravi krst.

12. HILARIJE

Znamo da se Hilarije, znameniti biskup staroga grada koji se zvao *Pictavium* i sada *Poitiers*, krstio u veoma zreloj dobi. Sigurno se ozbiljno pripremio za taj prijelomni događaj u svome životu.⁷⁶ On u svojim brojnim spisima govori o smislu i značenju krsnoga čina.⁷⁷ Mi se osvrćemo jedino na dva mjesta u njegovu *Tumačenju Evandjelja po Mateju*. Hilarije na prvome govori o otajstvenome razlogu zašto se Isus krstio.⁷⁸ Isusu krštenje nije ni na kakav način bilo potrebno. Isus se krstio jer je trebalo da se “po njemu u vodama posveti čišćenje našega pranja”. Razumije se da su “vode” zapravo vode u Jordanu gdje se Isus krstio. Napomena “naše pranje” odnosi se na krštenje. Naznakom “čišćenje” Hilarije ima na pameti očišćenje od nečistoće što je grijeh. To se zbiva u krštenju. Da to “očišćenje” može čistiti, posvećeno je Isusovim krštenjem. Jednostavno kazano ovo je, čini nam se, Hilarijeva misao: Isus je svojim krštenjem u vodi posvetio krsnu vodu da može očistiti od grijeha onoga tko se krsti.

⁷⁵ Usp. *Enchiridion Patristicum*, str. 690.

⁷⁶ O Hilariju vidi: J. PAVIĆ - T. Z. TENŠEK, *Patrologija*, str. 261-264; B. ALTANER - A. STUIBER, *Patrologie*, str. 361-366.; M. SIMONETTI, *Patrologia, III., Institutum Patristicum Augustinianum, Marietti*, 1978., str. 36-65.

⁷⁷ Usp. M. FIGURA, *Das Kirchenverständnis des Hilarius von Poitiers*, Herder, 1984., str.192-201.

⁷⁸ Usp. J. DOIGNON, *Hilaire de Poitiers. Sur Matthieu, I., SC, 254.*; Paris, 1978., str. 108-110.

Na drugome mjestu koje imamo na pameti Hilarije veli da se “obnavljamo kupelji krštenja po snazi Riječi”.⁷⁹ Izreka je kao cjelina jasna. Stoga dodajemo kratko tumačenje za izričaj “po snazi Riječi”, *per Verbi virtutem*. Hilarije time naznačuje tko u krštenju izvodi djelo s njegovim učincima. To se zbiva *per Verbi virtutem*. Za Hilarija na tome mjestu *Verbum* je Isus Krist. Dodatkom *virtus* Hilarije naznačuje božanstvo Riječi. U krsnome činu na djelu je Isus Krist svojom božanskom moći i snagom.

13. EFREM

166

Efrem je glasoviti đakon. Izvorno je pisao sirijskim jezikom. Efrem je značajan kao teolog u teološkoj školi koja je postojala i djelovala u Edesi.⁸⁰ On u jednome svome himnu u razmišljanju polazi⁸¹ od otajstva Isusova krštenja koje povezuje s našim krštenjem. Isus koji je “posve čisti Gospodin”, *purissimus Dominus*, prigrlio je “krštenje s nečistim grešnicima”. Efremova izreka potječe od napomene u Lk 3,21. Isus koji je bio bez grijeha pristao je da se krsti s grešnim ljudima. On je to učinio svojom odlukom i voljom, *volens*. To se pak odnosi na izvještaj u Mt 3, 13-15. Ivan Krstitelj je uporno Isusa odvrtao od krštenja. Ali je Isus to htio. On koji “sve očičuje” krstio se općim krštenjem, *communi baptismo*. Isus je “sišao u vode i za naše ih krštenje blagoslovio”, *easque ad nostrum baptismum sanctificavit*.

14. BAZILJE VELIKI

Svatko zna da je Bazilije Veliki iznimnoga značenja u povijesti teologije.⁸² Mi se pak zanimamo za njegov krsni nauk⁸³ koji crpimo iz nekoliko njegovih mjesta. U ulomku koji nam je prvi pred očima⁸⁴ Bazilije donekle usput rješava poteškoću koja nastaje ako se motri kako se o načinu krštavanja izražava

⁷⁹ Usp. J. DOIGNON, *Hilaire, I.*, str. 244.

⁸⁰ O Enifaniju usp. J. PAVIĆ - T. Z. TENŠEK, *Patrologija*, str. 215-217; A. ALTANER - A. STUIBER, *Patrologie*, str. 343-346.

⁸¹ Usp. *Enchiridion Patristicum*, str. 703.

⁸² O Baziliju Velikom vidi: M. MANDAC, *Bazilije Veliki, Duh Sveti*, Služba Božja, Makarska, 1978., str. 9-59.; B. ALTANER - A. STUIBER, *Patrologie*, str. 290-298.; J. PAVIĆ - T. Z. TENŠEK, *Patrologija*, str. 181-186.; J. QUASTEN, *Patrologia, II.*, Marietti, 1980., str. 206-238.

⁸³ Glede Bazilijeva krsnoga nauka usp. A. HAMMAN, *Baptême*, str. 102. B. NEUNHEUSER, *Baptême*, str. 147-148.

⁸⁴ Usp. Bazilije Velik, *De Spiritu Sancto*, 12, 28.

apostol Pavao. Pavao, podsjećajući one kojima piše na njihovo krštenje, izostavlja spomenuti "ime Oca i Duha Svetoga". Bazilije bilježi da Pavao tako postupa često, πολλάκις. Sam u tu svrhu navodi dva Apostolova mjesta. Galaćanima i Rimljanima Pavao kaže da su se krstili za Krista, εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε. Tako piše u Gal 3, 27 i Rim 6,3. Vidi se da je Pavao izostavio spomen na Oca i Duha Svetoga, To se razlikuje od uvriježenoga načina kako se obavlja krštenje. Na temelju Mt 29,19 krst se podjeljuje "u ime Oca i Sina i Duha Svetoga". Bazilije poteškoću rješava tako što uči da je naziv Krist, ἡ τοῦ χριστοῦ προσηγορία, zapravo vjeroispovijed svega, τοῦ παντὸς ὁμολογία. Tko u vjeri kaže za Isusa da je ὁ χριστός, Krist, on priznaje "Boga koji je pomazao, Sina koji je pomazan i pomazanje koje je Duh Sveti".

Na novi odlomak⁸⁵ vraćamo pozornost jer Bazilije u njemu kratko razjašnjuje Gospodnju izreku zapisanu u Iv 3,5. On mjesto smatra govorom o krstu koji naziva veliko otajstvo τὸ μέγα μυστήριον. Bazilije tumačenje zapravo zaustavlja kod izričaja ἐκ ὕδατος καὶ Πνεύματος, iz vode i Duha. Voda je krsna voda. Duh je Duh Sveti. Po Baziliju u vodi se, ἐν τῷ ὕδατι, obistinjuje umiranje, νέκρωσις, odnosno smrt, θάνατος. Tome je slika, τύπος katekumenovo silaženje, κατάδυσις, u krsnu vodu. Silaskom u vodu katekumen umire. To se ne odnosi na tijelo. Odnosi se na grijeh zbog kojega se grešnik odvaja od života koji je Bog. Zato nad njim vlada smrt. Krsna voda ne postiže od svoje naravi, ἐκ τῆς φύσεως, uništenje grijeha. Ona iz nazočnosti Duha, ἐκ τῆς τῷ Πνεύματος παρουσίας, uništava smrt koju uzrokuje grijeh. U krštenju vjernik stječe život, ρωή. To je milosni, nadnaravni i božanski život. Dobiva se posredstvom Duha, διὰ τοῦ Πνεύματος. Duh Sveti je životvoran i živodajan. Bazilije također dodaje da se u krštenju predajom bogospoznaje τῆ παραδόσει τῆς θεογνωσίας prosvjetljuju duše krštenih. On zapravo ima na umu da se kod krštenja ispovijeda i prihvaća vjera u Trojstvo. Ona prosvjetljuje duše, τὰς ψυχάς, onih koji su se krstili. Oni su u duši iz tame izašli na puno svjetlo. Stekli su znanje o Bogu. Bazilije je napisao θεογνωσία.

Sretno je što imamo jedan kratki izvadak iz Bazilijeve propovijedi o krštenju.⁸⁶ On tu niže izričaj po izričaj gdje kaže što misli o značenju i vrijednosti krsnoga čina. Mi jednostavno

⁸⁵ Usp. Bazilije Veliki, *De Spiritu Sancto*, 15,35.; *Enchiridion Patristicum*, str. 947.

⁸⁶ Usp. *Enchiridion Patristicum*, str. 968.

navodimo Bazilijeve napomene razjašnjajući ih ponekom primjedbom.

Bazilije veli da je krštenje “otkupnina zatočenicima”. Ona ih oslobađa i priskrbljuje slobodu. Ljudi su “zatočnici” prije krštenja. Bazilije je upotrijebio riječ αἰχμάλωτος . Ona zapravo označuje ratnoga zarobljenika. Bazilije dalje kaže da je krštenje “oproštenje dugova”. Bog oprašta. Dugovi su ljudski grijesi. Oni se otpuštaju po krštenju. Krštenje je “smrt grijeha”, “novoprod duše”, sjajna odjeća, “neuništivi pečat”. Po Baziliju krštenje je “prijevoz za nebo”. Ono pribavlja “kraljevstvo” i dar je “posinovljenja”.

15. ĆIRIL JERUZALEMSKI

Kada je u povijesti teologije govor o sakramentu krsta, iznimno mjesto zauzima Ćiril Jeruzalemski.⁸⁷ Ostavio nam je brojne kateheze u kojima je katekumene pripremao na krštenje i već krštene kroz vazmeni tjedan potanje i neposrednije poučavao o smislu krsnoga čina. Krsni je nauk Ćirilovih kateheza veoma bogat.⁸⁸ Mi otuda naznačujemo samo neznatni dio.

Govoreći cijelome slušateljstvu Ćiril na ime bliskosti i neposrednosti skupu kao pojedincu upućuje riječ u drugoj osobi. On kaže: “Sišavši mrtav u grijesima, uzlaziš oživljen u pravednosti.” Ćirilu je pred očima silazak u krsnu vodu i izlazak iz nje. Katekumen silazi u vodu krštenja “u grijesima”. Ali iz nje izlazi “oživljen u pravednosti”. Ćiril je napisao ἐν δικαιοσύνη. Lako je zamijetiti dalekosežnost i ključnost upotrijebljene riječi. Krštenje ne uništava samo grijeha, nego također pruža δικαιοσύνη pravednost. Već je apostol Pavao zabilježio i Korinćanima napisao “bili ste opravdani” (1Kor 6,11). To se zbiva snagom krštenja. Kršteni stječe opravdanje. U Pavlovu nauku i zato na Ćirilovu mjestu δικαιοσύνη naznačuje oslobođenje od svih grijeha, stjecanje nevinosti i potpune pravednosti pred Bogom. Kršteni je u Božjim očima čist, pravedan.⁸⁹

⁸⁷ O Ćirilu Jeruzalemskom vidi: M. MANDAC, *Ćiril Jeruzalemski, Mistagoške Kateheze*, Služba Božja, Split, 2005., str. 10-25.; J. PAVIĆ - T. Z. TENŠEK, *Patrologija*, str. 175-176.; B. ALTANER - A. STUIBER, *Patrologie*, str. 312.; J. QUASTEN, *Patrologia, II.*, str. 365-380.

⁸⁸ U svezi s krsnim učenjem Ćirila Jeruzalemskoga vidi: M. MANDAC, *Ćiril Jeruzalemski*, str. 26-40.; J. N. D. KELLY, *Doctrines*, str. 428-429; B. NEUNHEUSER, *Baptême*, str. 138-145.; J. QUASTEN, *Patrologia, II.*, str. 375-378.

⁸⁹ Usp. *Enchiridion Patristicum*, str. 812.

Ćiril je inače mislio da se već u Starome zavjetu može naći “slika” koja nagoviješta i najavljuje “istinu” što će se obistinuti u Novome zavjetu.⁹⁰ U tome je smislu promatrao izvještaj iz Izl 12,1-25 i Izl 14,22-30. Po Ćrilu ono što se zbilo s faraonom koji je bio “najoštrij i najnemilosrdniji tiranin” najavljuje što će se u krštenju dogoditi s đavлом koji je pravi čovjekov neprijatelj i progonitelj. Faraon “se utopio u Crvenome moru”. Jednako đavao “iščezava u spasonosnoj vodi” kojom se katekumen krsti.

Učinci su krsta raznoliki i višestruki. Ćiril ističe da krštenje podjeljuje “oprostenje grijeha”. Ono kršćaninu daje “milost posinstva”, udjeljuje “Duha Svetoga” kao i “zajedništvo u Kristovim patnjama”.⁹¹

Glede “spasonosne vode” krštenja Ćiril Jeruzalemski nadasve lijepo veli da je ona kršćaninu “grob i majka”. Kršćanin u njoj umire ako je grješnik. Zato mu je krsna voda grob. Ali on se iz nje i po njoj rađa na novi život. Zbog toga mu je također majka.⁹²

16. GRGUR NAZIJANŽANIN

Među djelima Grgura iz Nazijanža⁹³ postoji govor koji se vodi pod brojem 40. Za naslov ima εἰς τὸ βάπτισμα, o krštenju.⁹⁴ Grgur je tu iznio svoj krsni nauk.⁹⁵ Mi naznačujemo neke pojedinosti. Nazijanžanin se u svome govoru živo i odlučno zauzima za krštenja djece. Pri tome naznačuje što je nedostatak djeteta ako premine bez krštenja. Istodobno Grgur oštro napada tzv. kliničko krštenje. Tako se nazivalo po riječi κλινῆ koja znači krevet, postelja. Neki su u ono vrijeme krštenje odlagali i primali tek pod sami kraj života. Grgur je svoj krsni nauk sažeto izrazio u kasnim nazivima. Krštenje naziva darom, milošću, kupelju, prosvjetljenjem, odjećom besmrtnosti, novim rođenjem.

⁹⁰ Ćiril Jeruzalemski, *Prva mistagoška kateheza*, 2-3.

⁹¹ Ćiril Jeruzalemski, *Druga mistagoška kateheza*, 6.

⁹² Ćiril Jeruzalemski, *Druga mistagoška kateheza*, 4.

⁹³ O Grguru Nazijanžaninu usp. M. MANDAC, *Grgur Nazijanski, Teološki Govori i Teološka Pisma*, Služba Božja, Split, 2005., str. 9-45.; J. PAVIĆ - T. Z. TENŠEK, *Patrologija*, str. 191-195.; J. QUASTEN, *Patrologia*, II., str. 238-257.

⁹⁴ Usp. M. MANDAC, *Grgur Nazijanski*, str. 44.

⁹⁵ Usp. B. ALTANER - A. STUIBER, *Patrologie*, str. 302; B. NEUNHEUSER, *Baptême*, str. 146-147.; J. N. D. KELLY, *Doctrines*, str. 430.

17. GRGUR NISENSKI

Grgur Nisenski u baštinu nam je ostavio doista veoma veliki broj djela. Sva su iznimno bogata najrazličitijim teološkim naukom.⁹⁶ Preveli smo njegov *Spis o djevičanstvu*⁹⁷ i djelo s naslovom *Velika kateheza*.⁹⁸ Otuda donosimo neke Grgurove misli vezane uz krsno otajstvo.⁹⁹ Razumije se da Grgur i u drugim djelima govori o krštenju.¹⁰⁰

Grgur na jednome mjestu potanko nabraja¹⁰¹ nazive kojima se u njegovo vrijeme uvriježilo nazivati krsni čin. Ovo su ti nazivi: kupelj, krst, prosvjetljenje, preporođenje. Od njih se može po volji odabrati koji se želi. Svi su dobri i o njima nije potrebno voditi bilo kakvu raspravu. Po Grguru u krštenju se zbiva¹⁰² "otajstvo novoga rođenja" kojemu su posrednici "voda i vjera". On tome dodaje da "molitva i zaziv božanske moći" kada se obave "nad vodom" za krštene postaju "izvor života".

Grgur uči¹⁰³ da čovjek "ne može bez preporođenja" koje potječe od "kupelji" što je krštenje postići "uskrснуće". Ali on pri tom ne misli na uskrснуće tijela, nego na "uspostavu u blaženstvo božanskoga stanja i odvojenost od svake nevolje". Po Grguru u Iv 1,12 čitamo naznaku o krštenima koje on naziva "preporođenima". Krštenjem vjernici postaju "Božja djeca". Grgur dodaje kako je dijete posve "slično s onom koji ga je rodio". On stoga kršćaninu veli: "Ako si, dakle, primio Boga i postao Božje dijete, u sebi pokazuj onoga tko te rodio."¹⁰⁴

⁹⁶ O Grguru Nisenskome vidi: M. MANDAC, *Grgur iz Nise, Velika Kateheza*, Služba Božja, Makarska, 1982., str. 9-11.; M. MANDAC, *Sveti Grgur iz Nise, Spis o Djevičanstvu*, Split, 1982., str. 11-36.; B. ALTANER - A. STUIBER, *Patrologie*, str. 303-308.; J. QUASTEN, *Patrologia, II.*, str. 257-299.; J. PAVIĆ - T. Z. TENŠEK, *Patrologija*, str. 187-190.

⁹⁷ M. MANDAC, *Grgur iz Nise, Spis o djevičanstvu*, str. 103-205.

⁹⁸ M. MANDAC, *Grgur iz Nise, Velika Kateheza*, str. 92-169.

⁹⁹ Za cjeloviti pregled usp. M. MANDAC, *Grgur iz Nise, Velika Kateheza*, str. 62-72.

¹⁰⁰ Usp. J. BARBEL, *Gregor von Nyssa, Die grosse katechetische Rede*, Stuttgart, 1971., str. 178-184.; J. N. D. KELLY, *Doctrines*, str. 431.; L. VILLETTE, *Foi*, str. 167.170.; A. HAMMAN, *Baptême*, str. 93.

¹⁰¹ Usp. L. MERIDIER, *Gregoire de Nysse, Discours Catechetique*, 32,11, Paris, 1908., str. 150-152;

¹⁰² Usp. L. MERIDIER, *Gregoire de Nysse, Discours Catechetique*, 33,3.

¹⁰³ Usp. L. MERIDIER, *Gregoire de Nysse, Discours Catechetique*, 35,13.

¹⁰⁴ Usp. L. MERIDIER, *Gregoire de Nysse, Discours Catechetique*, 40,5.

18. AMBROZIJE

Ambrozije Milanski dobro je poznati teolog.¹⁰⁵ Od njega smo preveli dva spisa s naslovima *Spis o otajstvima i Spis o tajnama*.¹⁰⁶ U njima je Ambrozije veoma potanko, pomno i s puno oduševljenja progovorio o svemu što je vezano uz krsni čin po načinu kako se obavljao i shvaćao u njegovoj kršćanskoj zajednici. On je na brojnim mjestima u Starome zavjetu vidio u slici nagovještaj kršćanskoga krštenja. To se odnosi na samo stvaranje svijeta, kobni potop, izlazak židovskoga naroda iz Egipta, vodu u Mari, Aronov štap, slučaj Naamana i sjekiru koja se spominje u 2 Kr 6,1-7. Ambrozije u spomenutim spisima posebnu skrb posvećuje katekumenatu i obredima kojima se obavlja krštenje. Jasno je što Ambrozije tu ipak na iznimno pažljiv način razglaba krsne učinke i naznačuje njihov izvor i vrelo. O svemu smo tome progovorili na vlastitim uvodnim stranicama.¹⁰⁷

Sada dodajemo samo nekoliko primjedaba. Tako Ambrozije u jednome ulomku tvrdi da kršteni s krštenjem dobiva sve. On kaže: "Uistinu je sve gdje je potpuna nevinost, gdje je čitava pobožnost, svekoliko posvećenje."¹⁰⁸ Ambrozije drugdje osebujno tumači¹⁰⁹ što znači kada apostol Pavao u Ef 4,5 tvrdi da je "krst jedan". On naznačuje da postoje "poganska krštenja". Ali se po njima "pere tijelo". Ti čini ne dotiču dušu. Oni ne brišu "krivicu". Ambrozije također spominje da je bilo "krštenja i u židova". Po njegovu sudu poganska su krštenja "suvišna" pa i grešna. Židovska su "slika" kršćanskoga sakramenta. Krst je jedan jer samo on ima svoje duhovne učinke. To je kršćansko krštenje.

Ambrozije na jednome mjestu razjašnjava¹¹⁰ izreku iz 1Iv 5,8. On je smatra krsnom. To pomno i potanko obrazlaže. Pri tome u pomoć doziva zapisano u Tit 3,5 i Iv 3,5. Iz tih triju novozavjetnih tekstova dobiva duboko pojašnjenje krsnoga sakramenta.

¹⁰⁵ O Ambroziju vidi: M. MANDAC, *Sv. Ambrozije, Otajstva i Tajne*, Služba Božja, Makarska, 1986., str. 9-37.; J. PAVIĆ - T. Z. TRNŠEK, *Patrologija*, str. 222-226.; M. G. MARA, *Ambrogio di Milano, Patrologia, III.*, IPA, str. 135-169.; B. ALTANER - A. STUIBER, *Patrologie*, str. 378-389.

¹⁰⁶ Usp. M. MANDAC, *Ambrozije*, str. 27-32.

¹⁰⁷ Usp. M. MANDAC, *Ambrozije*, str. 77-111.; B. NEUNHEUSER, *Baptême*, str. 113-117.

¹⁰⁸ Usp. Ambrozije, *De sacramentis*, 1,3,10.

¹⁰⁹ Usp. Ambrozije, *De sacramentis*, 2,1,2.

¹¹⁰ Usp. Ambrozije, *De mysteriis*, 4,20.

Pred oči također stavljamo jedno mjesto iz Ambrozijeva djela gdje tumači Lukino evanđelje.¹¹¹ Ambrozije tu povezuje Isusovo krštenje u vodama Jordana s našim krštenjem. Pri tome najprije naglašava da se Isus nije krstio jer se htio "očistiti", *mundari*. On se krstio jer je htio "očistiti vode", *mundare aquas*. One su "očišćene Isusovim tijelom koje ne pozna grijeha". Tako su vode stekle "pravo krštavanja", *baptismatis ius*. Ambrozije krštenje naziva Kristova kupelj, *Christi lavacrum*, jer potječe od Krista i njemu pripada.

19. OPTAT

Optata nazivamo Milevitanski jer je bio biskup u numidijskome gradu zvanom Milevum.¹¹² Optat nije više naročito poznat teolozima. Ostavio nam je dosta opširno djelo. Dvojako se naziva: *Contra Parmenianum Donatistam* odnosno *De schismate Donatistorum*. U naslovu spomenuti Parmenijan bio je donatistički biskup u Kartagi i donatistički pisac.

U svome djelu Optat raspravlja općenito o donatističkom nauku. Nas ovdje zanima njegov krsni nauk kojime se razlikuje od donatističkoga učenja. Optat je svojim naukom dobrano unaprijedio i obogatio krsnu teologiju. Njegov je doprinos doista dragocjen i dostojan najveće pohvale i iskrene zahvalnosti.

Donatisti su smatrali da krštenje obavljeno u velikoj Crkvi nije valjano. Stoga su vjernike koji su im otuda pristupali krstili. Mislili su da u Crkvi kojoj pripada i Optat krštenje nije valjano podijeljeno jer ta Crkva nije sveta. Njezini službenici ne mogu valjano krstiti.

Optat u svom djelu odgovara na donatističku tvrdnju. On u krsnome činu jasno razlikuje tri čimbenika: Trojstvo, krštenika i krstitelja. Svakome od njih pripada različita važnost i značenje. Svakako je na prvome mjestu božansko Trojstvo. Ono zauzima prvo mjesto, *principalem locum possidet*.¹¹³ Bez nazočnosti Trojstva nema krštenja: *res ipsa non potest geri*.¹¹⁴ Krsni čin pripada Bogu. Njegovo je vlasništvo. U krštenju krštenika posvećuje zazivanje

¹¹¹ Usp. *Enchiridion Patristicum*, str. 1301.

¹¹² O Optatu i njegovu krsnom nauku vidi: J. PAVIĆ - T. Z. TENŠEK, *Patrologija*, str. 259.; B. ALTANER - A. STUIBER, *Patrologie*, str. 371-372.; L. VILLETTE, *Foi*, str. 155-159.; A. HAMMAN, *Baptême*, str. 106; B. NEUNHEUSER, *Baptême*, str. 110-112.; J. N. D. KELLY, *Doctrines*, str. 410-412.

¹¹³ Usp. B. NEUNHEUSER, *Baptême*, str. 111.

¹¹⁴ Usp. B. NEUNHEUSER, *Baptême*, str. 111.

božanskoga imena: *nomen est quod sanctificat*.¹¹⁵ Bog očičuje. Trojstvo je kod krštenja prisutno i djeluje zazivanjem riječi iz Mt 28,19.

Po Optatu kod krsnoga čina na drugo mjesto dolazi vjera krštenikâ, *fides credentis*. Kada se krsti, krštenik prihvaća, ispovijeda i iskazuje vjeru u Trojstvo. To je bit kršćanske vjere. I ta je vjera nužna da krst bude valjan. Optat to uči jer još ne razlikuje valjanost i učinkovitost krsnoga čina. To je, očito, nedostatak njegove krsne teologije.

U podjeli krštenja Optat tek treće mjesto dodjeljuje krstitelju. On ga naziva djelatnom osobom, *persona operantis*. Krstitelj nema značenje koje pripada Trojstvu i vjeri onoga koji se krsti: *simili auctoritate esse non potest*. Djelitelj krštenja, *operarius*, nije vrelo niti korijen krsne milosti kako misle i uče donatisti. Njegova osobna svetost ili grješnost ne utječe na valjanost sakramenta. On ne očičuje onoga tko se krsti. Krsni učinci ne potječu od krstitelja. Krstitelj u krštenju ništa ne može dati od sebe bez Trojstva, *ex se sine Trinitate*.¹¹⁶

Optatov je nauk jasan i razgovijetan. Po njemu krštenje kako se obavlja u velikoj Crkvi i kod donatista posve je valjano. U tome ne bi trebalo biti mimoilaženja niti ikava spora. Tako je bio otvoren put razumijevanju i ponovnome sjedinjenju. Optat je neponovljivost krštenja ukrjepljivao Isusovom izrekom u Iv 13,10.

Dodajemo da je Optat kao nevaljano odbacio krštenje među krivovjernicima. To je učinio zato što su oni izgubili vjeru u Trojstvo. Krivovjernici su iskvarili simbol, *falsaverunt symbolum*. Tako je jedan od njih učio da postoje dva boga, *duos deos*. Drugi je htio da se Otac spozna u osobi Sina, *Patrem vult in persona Filii cognosci*.¹¹⁷ Nije teško pogoditi da Optat sigurno pred očima ima Sabelija i najvjerojatnije Marciona.

20. EPIFANIJE

Epifanije, biskup u Salamini na Cipru,¹¹⁸ u jednome svome djelu kaže da prezbiter “po novoporođu kupelji Crkvi rađa djecu”.¹¹⁹ Vidi se da je tu riječ o krštenju kao i u Tit 3,5.

¹¹⁵ Usp. A. HAMMAN, *Baptême*, str. 77.

¹¹⁶ Usp. L. VILLETTE, *Foi*, str. 157 bilj. 3.

¹¹⁷ Usp. L. VILLETTE, *Foi*, str. 156 bilj. 1.

¹¹⁸ O Epifaniju vidi: B. ALTANER - A. STUIBER, *Patrologie*, str. 315-318.; J. PAVIĆ, *Patrologija*, str. 177-178.; J. QUASTEN, *Patrologia*, II., str. 387-400.

¹¹⁹ Usp. *Enchiridion Patristicum*, str. 1108.

Epifanijevo smo mjesto naveli zato što je on naznačio da se krsnim preporođenjem kršteni rađaju za Crkvu, τῆ Ἐκκλησία. Postaju djeca Crkve. Naziv kao takav ne nalazimo u Novome zavjetu. Držimo da je lijep i značajan. Crkva se majčinski brine za vjernike, svoju djecu. Vjernici su odani Crkvi čija su djeca.

21. IVAN ZLATOUSTI

Ivan je od davnina zaslužen dobio nadimak Zlatousti. Njegove su propovijedi bile sadržajem i oblikom kao čisto zlato.¹²⁰ Od njegovih smo djela preveli njegove *Krsne Kateheze*.¹²¹ On je u njima potanko izložio svoj krsni nauk.¹²² Mi se ovdje obaziremo samo na neka krsna mjesta iz *Krsnih Kateheza*.

Obraćajući se katekumenima, Ivan Zlatousti riječ upućuje svakome pojedincu da istakne bliskost, srdačnost i neposrednost svoje pouke. On veli: “Uskoro ćeš se nazvati novoprosvijetljeni”. To će se zbiti u krštenju. Tada “milost” otklanja i razgoni “tamu duha”. Kršteni se upućuje u “istinu”. Svjetlo kojim je kršteni prosvijetljen u sebi je posve “novo”. Izvorno je i svjež. To se svjetlo “neće nikada ugaziti” ako kršteni s nastojanjem i krjeposnim životom tako “bude htio”. Krsno će svjetlo krštenome svijetliti kroz čitav ovozemni život i postati vječno svjetlo.¹²³

Ivan Zlatousti u jednome ulomku¹²⁴ nabraja nazive kako se u njegovo doba i njegovoj zajednici redovito i uvriježeno nazivalo krštenje. Jasno je da se u nazivima jezgrovito i kratko ističe smisao i značenje krsnoga otajstva. Tako Ivan Zlatousti kaže da se “otajstvo očišćenja” što je krst naziva “kupelj novoporođa”. Očito je da to dolazi iz Tit 3,5. Krštenje je “prosvjetljenje”. Ivan Zlatousti kao izvor za taj naziv navodi naznaku “prosvijetljeni” iz Heb 10,32 odnosno izričaj “koji se jednom prosvijetliše” iz Heb 6,4. Da se krsni čin naziva krštenje, Ivan Zlatousti kao ukrjepljenje navodi izričaj “svi koji se za Krista krstiše” iz Gal 3,27. Krštenje se na temelju Rim 6,4 gdje piše “suukopani ste”

¹²⁰ O Ivanu Zlatoustome vidi: M. MANDAC, Ivan Zlatousti, *Krsne Kateheze*, Služba Božja, Makarska, 2000., str. 9-26.; J. QUASTEN, *Patrologia*, II., str. 427-485.; J. PAVIĆ - T. Z. TENŠEK, *Patrologija*, str. 198-204.; B. ALTANER - A. STUIBER, *Patrologie*, str. 322-331.

¹²¹ Usp. M. MANDAC, *Ivan Zlatousti*, str. 27-33.

¹²² Usp. M. MANDAC, *Ivan Zlatousti*, str. 51-86.

¹²³ Usp. M. MANDAC, *Ivan Zlatousti*, str. 119-120.

¹²⁴ Usp. M. MANDAC, *Ivan Zlatousti*, str. 139-140.

naziva “ukop”. Zbog zapisanoga u Kol 2,11 krštenje se naziva “obrezanje” i u skladu s Rim 6,6 “križ”.

Pozivajući se na 1Kor 6,11, Ivan Zlatousti tvrdi¹²⁵ da krsni čin krštene čisti i pere “od svake nečistoće”. Uz to kršteni snagom krštenja postaju “sveti i pravedni”. Govoreći pak kratko i jasno, Ivan Zlatousti veli da nam krsna kupelj “oprašta sve grijeh”.¹²⁶

Ivan Zlatousti na jednome mjestu navodi učinke koji potječu od krštenja. Tada kaže: “... oni koji bijahu zarobljenici, sada su slobodni i građani Crkve; oni koji su prethodno bili u sramoti što su grijesi, sada su u slobodi i opravdanosti. Nisu samo slobodni, nego su i sveti. Ipak nisu jedino sveti, već i pravedni. Ali nisu jedino pravedni nego i sinovi. Nisu samo sinovi već i baštinici. Nisu pak jedino baštinici, nego i Kristova braća. Ali nisu samo Kristova braća, već i udovi. Nisu samo udovi. Oni su i hram. Ali nisu samo ni hram. Također su i oruđe Duha.” Sam Ivan Zlatousti neposredno u svome odlomku primjećuje da je tu u tekstu nabrojio “deset počasti” što postaju svojina krštenoga. Krštenjem kršteni su slobodni, sveti, pravedni, sinovi, baštinici, Kristova braća, subaštinici, udovi, hram, oruđe Duha.¹²⁷

Spominjemo i ono mjesto¹²⁸ gdje Ivan Zlatousti govori o razlogu zašto se krštavaju djeca. Sigurno je onda bilo ljudi koji su u tome vidjeli određenu poteškoću. Oni su, očito, smatrali da je jedini plod i učinak krsnoga čina “dar oprostjenja grijeha”. Ne računajući s iskonskim grijehom kod djeteta, zaključili su da je dijete suvišno i nepotrebno krstiti. Odgovor Ivana Zlatoustoga glasi da je on nabrojio deset učinaka koji dolaze iz krštenja. Potom bilježi: “Premda djeca nemaju grijeha, krstimo ih zato da dobiju posvećenje, pravednost, posinjenje, baštinu, bratstvo. Krste se da budu Kristovi članovi i postanu prebivalište Duha.”

Naznačujemo i način kako Ivan Zlatousti tumači¹²⁹ napomenu iz Iv 19,33-34, gdje se kaže da je iz Isusova boka probodena mačem potekla “voda i krv”. Po njemu voda je “znamen krštenja” dok se krv odnosi na “otajstvo” što je euharistija. Najprije je potekla voda jer “krštenje” prethodi euharistijskome “otajstvu”.

Ivan Zlatousti u svojim katehezama barem dvaput pojašnjuje krsnu formulu što se preuzima iz Mt 28,19. Formulu

¹²⁵ Usp. M. MANDAC, *Ivan Zlatousti*, str. 141.

¹²⁶ Usp. M. MANDAC, *Ivan Zlatousti*, str. 142.

¹²⁷ Usp. M. MANDAC, *Ivan Zlatousti*, str. 174.

¹²⁸ Usp. M. MANDAC, *Ivan Zlatousti*, str. 174.

¹²⁹ Usp. M. MANDAC, *Ivan Zlatousti*, str. 178.

izgovara “svećenik koji krsti”. On načinom kako izriče riječi iz Mt 28,19 “pokazuje da ne krštava on nego Otac i Sin i Duh Sveti”.¹³⁰ Kod krštenja krštenikovu “glavu zapravo ne dodiruje samo svećenik, već i Kristova desnica”. Oblikom krštavanja svećenik “pokazuje da je samo službenik milosti i da posuđuje svoju ruku”. U krštenju “sve obavlja Otac i Sin i Duh Sveti, nedjeljivo Trojstvo”.¹³¹

Spominjemo i to da je Ivan Zlatousti iznimnom oštrinom prosvjedovao protiv odlaganja krsta za konac života na smrtnoj postelji. To se po riječi κλίνη, krevet, nazivalo kliničkim krštenjem.¹³²

22. JERONIM

Jeronima posebno ne predstavljamo. Nekoć smo u posebnoj knjizi napisali što smo o njemu znali.¹³³ Od Jeronima smo preveli više djela.¹³⁴ Ovdje se jedino prisjećamo nekih njegovih ulomaka gdje govori o krštenju.

Jeronim Isusovo krštenje povezuje s kršćanskim krstom. On kaže da je jedan od razloga što se Isus krstio bio taj da “posvećujući jordanску vodu silaskom golubice naznači dolazak Duha Svetoga u vjerničku kupelj”.¹³⁵ Kada pak razjašnjuje krsnu naredbu u Mt 28,19, Jeronim uz ostalo upozorava¹³⁶ na redosljed kojega su se apostoli pridržavali u svome djelovanju. Oni su “najprije” poučavali. Upućivali su u “istinu vjere”. To se zbivalo u ljudskoj “duši”. Tek su “potom” krštavali vodom koje su poučili i koji su povjerovali. Oni su pristupali “krsnome otajstvu”. Jeronim jamačno smatra da tako redovito treba postupati.

¹³⁰ Usp. M. MANDAC, *Ivan Zlatousti*, str. 166.

¹³¹ Usp. M. MANDAC, *Ivan Zlatousti*, str. 209-210.

¹³² Usp. M. MANDAC, *Ivan Zlatousti*, str. 83-137.

¹³³ O Jeronimu vidi: M. MANDAC, *Sveti Jeronim Dalmatinac*, Služba Božja, Makarska, 1995., str. 7-154.; B. ALTANER - A. STUIBER, str. 394-404.; J. PAVIĆ - T. Z. TENŠEK, *Patrologija*, str. 233-238.; J. GRIBOMONT, *Girolamo, Patrologia, III., IPA*, str. 203-233.

¹³⁴ Vidi: M. MANDAC, *Sv. Jeronim, Tumačenje Jone Proroka*, Služba Božja, Makarska, 1997.; M. MANDAC, *Sv. Jeronim, Tumačenje Matejeva Evandjelja*, Služba Božja, Makarska, 1996.; M. MANDAC, *Sv. Jeronim, Tumačenje Pavlovihi Poslanica*, Služba Božja, Makarska, 1998.

¹³⁵ Usp. M. MANDAC, *Sv. Jeronim, Tumačenje Matejeva Evandjelja*, str. 105.

¹³⁶ Usp. M. MANDAC, *Sv. Jeronim, Tumačenje Matejeva Evandjelja*, str. 312.

Apostol Pavao napisao je u Ef 4,5 da postoji jedno krštenje, *unum baptisma*. Jeronim kratko tumači tu Apostolovu tvrdnju.¹³⁷ On kaže da je krštenje jedno jer se svi krštenici krštavaju na isti način, *eodem modo*. Polazeći pak od krsne formule koja je izricanje riječi iz Mt 28,19, Jeronim razjašnjuje zašto se kod krštenja rekne u jednini “u jedno ime”, *in uno nomine*, a ne u množini “u imena”, *in nominibus*. To je zato što se naznaka *nomen*, ime, odnosi na božansku narav koja je jedna i ime joj je Bog. Stoga su tri božanske Osobe jedan Bog.

Jeronim nešto duže razglaba¹³⁸ što Pavao uči o krsnome otajstvu u Gal 3,27-28. On tom prigodom ističe važnost krštenja za svagdanji kršćanski život. Krštenje ime smisla ako se po njemu trajno živi. Inače je beskorisno i neplodno. Osim toga Jeronim, oslonjen na Pavlovo mjesto, piše: “Kristovim se krštenjem i njegovom odjećom dokida svaka razlika u odnosu na rod, društveni položaj i tijelo.”¹³⁹ Kršteni za odjećom ima Isusa Krista. Isusom se zaodijeva svaki kršteni. Otuda slijedi da krštenje briše “svaku razliku” u kršćanskoj zajednici. Tu više nema značenja narodno podrijetlo, društveni položaj pa niti dioba na muško i žensko. Dostojanstvo je kršćana jedno te isto. Nitko nije kao kršćanin više kršćanin od nekoga drugoga.

23. AUGUSTIN

S krsnim se naukom sv. Augustina dogodilo kao i s brojnim drugim njegovim teološkim učenjem.¹⁴⁰ Kako je drugdje kazao odlučnu, punu i najčešće konačnu riječ, tako je i s krsnom teologijom. Augustin je krst temeljito, dolično i kako treba obradio sa svih strana. Ništa nije previdio niti izostavio. Krstu je posvetio zasebno djelo s naslovom *De baptismo*.¹⁴¹ Međutim o tom je činu govorio i u drugim brojnim djelima.¹⁴² Na to su ga

¹³⁷ Usp. *Enchiridion Patristicum*, str. 1368.; M. MANDAC, *Sv. Jeronim, Tumačenje Pavlovih Poslanica*, str. 481.

¹³⁸ Usp. M. MANDAC, *Sv. Jeronim, Tumačenje Pavlovih Poslanica*, str. 279-281.

¹³⁹ Usp. M. MANDAC, *Sv. Jeronim, Tumačenje Pavlovih Poslanica*, str. 281.

¹⁴⁰ O Augustinu vidi: M. MANDAC, *Sv. Augustin, Trojstvo*, Split, 2009., str. 9-23.; A. TRAPE, *S. Agostino, Patrologia, III., IPA*, str. 323-434.; B. ALTANER - A. STUIBER, *Patrologie*, str. 412-449.; J. PAVIĆ - T. Z. TENŠEK, *Patrologija*, str. 240-256.

¹⁴¹ Usp. A. TRAPE, *Agostino*, str. 363.

¹⁴² Usp. M. MANDAC, *Sv. Augustin. Govori, 2, Makarska*, 1993., str. 38-52.; L. VILLETTE, *Foi*, str. 217-326.; B. NEUNHEUSER, *Baptême*, str. 117-133.; A.

bez dvojbe ponukali mnogi razlozi. Znamo da se Augustin krstio poslije različitih i teških životnih iskušenja. Krstio se u zrelijoj dobi. Na krštenje se spremio pod vodstvom sv. Ambrozija koji ga je i krstio. Augustin sigurno nije prestao razmišljati o krstu onoga dana kada se krstio. Produžio je s tim razmatranjem kroz cijeli život. O mogućnosti i utemeljenju krštenja djece Augustin je rano počeo razmišljati i tome pitanju pronašao konačni odgovor.¹⁴³ Donatisti i pelagijevci također su Augustina primorali da s posebne polazne točke razmatra krsno otajstvo. Augustin je temeljito rasvijetlio poteškoću vezanu uz krštenje u krivovjernim kršćanskim zajednicama.¹⁴⁴

Mi smo drugdje nekako cjelovito prikazali Augustinov nauk o krštenju.¹⁴⁵ Ovdje se u istu svrhu oslanjamo na ulomke koje odabiremo iz nekih njegovih djela.

U djelu *De symbolo sermo ad catechumenos*¹⁴⁶ Augustin svom jasnoćom kaže da je krštenje uspostavljeno “zbog svih grijeha”, *propter omnia peccata*. Augustin želi reći da ne postoji nijedan grijeh koji krsni čin ne oprašta. On dodaje da se samo “jedanput peremo”. Krst se ne smije niti može ponoviti.

Augustin u *De baptismo* kaže: “Bog je nazočan svojim evanđeoskim riječima bez kojih se Kristovo krštenje ne može posvetiti i on posvećuje svoj sakrament.”¹⁴⁷ Izreku nije naročito teško razumjeti i protumačiti. Evanđeoske riječi koje Augustin spominje jesu riječi iz Mt 28,19. One se izgovaraju kod krštenja. Te riječi nisu prazne niti su puki ljudski zvuci. U njima je prisutan Bog koji je Trojstvo. Bez tih se riječi “ne može posvetiti Kristovo krštenje”, *baptismus Christi*. Krštenje je Kristovo jer ga je on uspostavio, njemu pripada i od njega posjeduje snagu djelovanja. Kršćanin se njime krsti. Krštenje se posvećuje riječima iz Mt 28,19 da ono posveti krštenika. Bog “posvećuje svoj sakrament”, *sacramentum suum*. To nije nikome drugome moguće. Ako bi prilikom krštenja izostale “evanđeoske riječi”, izostala bi i Božja nazočnost. To tada više nije Kristovo krštenje.

HAMMAN, *Baptême*, str. 105-110.; B. ALTANER - A. STUIBER, *Patrologie*, 444-445.; A. TRAPE, *Agostino*, str. 423.

¹⁴³ Usp. L. VILLETTE, *Foi*, str. 300-326.; B. NEUNHEUSER, *Baptême*, str. 124-126.; A. HAMMAN, *Baptême*, str. 161-165.

¹⁴⁴ Usp. L. VILLETTE, *Foi*, str. 239-254.; B. NEUNHEUSER, *Baptême*, str. 122.

¹⁴⁵ Usp. M. MANDAC, *Sv. Augustin, Govori*, 2, str. 38-52.

¹⁴⁶ Usp. *Enchiridion Patristicum*, str. 1535.

¹⁴⁷ Usp. *Enchiridion Patristicum*, str. 1638.

Glede krštavanja djece Augustin u spisu *De Genesi ad litteram*¹⁴⁸ bilježi da o tome postoji “običaj majke Crkve”, *consuetudo matris Ecclesiae*. Običaj se nipošto ne smije prezreti niti odbaciti. Ta se navika ne smije držati suvišnom, *superflua*. Mora se prihvatiti jer je apostolska predaja, *apostolica traditio*. Augustin time želi kazati da su apostoli, iako to nije izrijekom zapisano u Novome zavjetu, krštavali i djecu. Tako je to u Crkvi postala predaja, *treditio*. Kao barem neku novozavjetnu ukrjepu za krštavanje djece Augustin nazire u tome što su djeca po izvještaju u Mt 2,16 prva zaslužila “krv proliti za Krista”. Augustin tu tvrdnju, po svoj prilici, stavlja u okvir činjenice što se u kršćanstvu od početaka mučeništvo smatralo krštenjem krvlju, polazeći otuda, smije se kazati da su umorena djeca o kojima se govori u Mt 2,16 prva zapravo bila krštena.

U jednome ulomku u djelu *De peccatorum meritis et remissione*¹⁴⁹ Augustin nas izvješćuje da kartaški kršćani, *punici christiani*, krštenje nazivlju *salus*, spasenje. On bilježi da oni krst drukčije i ne zovu. Po Augustinu to potječe od stare i apostolske predaje, *ex antiqua et apostolica traditione*. Smisao je kartaškoga krsnog naziva u tome što mimo krštenja, *praeter baptismum*, nitko ne može doprijeti do Božjega kraljevstva, *ad regnum Dei*, niti do spasenja, *ad salutem*. Jasno je da tvrdnja za uporište ima izreke što se čitaju u Iv 3,5 i Mk 16,16. To pak što vjernici u Kartagi krst isključivo i jedino nazivaju *salus* Augustin obilježuje kao nešto što je najbolje, *optime*.

Na mjestu u spisu *In Ioannis evangelium tractatus*¹⁵⁰ što ga imamo pred očima Augustin postavlja pitanje “što je Kristovo krštenje”, *quid est baptismus Christi*. Odgovor je pronašao u izreci apostola Pavla u Ef 5,26. Po Augustinu Pavao tu krštenje naziva kupelj vode u riječi, *lavacrum aquae in verbo*. Augustin dodaje: “*Tolle aquam, non est baptismus; tolle verbum, non est baptismus.*” To znači: “Otkloni vodu, nema krštenja; otkloni riječ, nema krštenja.”

Također tumačeći Ivanovo evanđelje, Augustin je napisao: “Ako Petar krštava, Krist zapravo krštava. Krsti li Pavao, Krist krsti. Isto tako ako Juda obavi krst, Krist je taj što krsti.”¹⁵¹ Jasno

¹⁴⁸ Usp. *Enchiridion Patristicum*, str. 1705.

¹⁴⁹ Usp. *Enchiridion Patristicum*, str. 1714.

¹⁵⁰ Usp. *Enchiridion Patristicum*, str. 1817.

¹⁵¹ Usp. M. MANDAC, *Sv. Augustin, Poučavanje Neupućenih*, Makarska, Služba Božja 1988., str. 109.

je što Augustin želi kazati. To je da Isus tvori nutarnje učinke krsnoga čina bez obzira na onoga koji izvanjski obavlja krštenje. Krist krštenoga čisti od grijeha i posvećuje svojom milošću.¹⁵²

Augustin je dio svoga krsnoga, nauka ostavio i u djelu koje skraćeno nazivamo *Enchiridion*.¹⁵³ On tu očito s velikim udivljenjem i ponosom krštenje naziva veliki krsni sakrament, *magnum baptismatis sacramentum*. Polazeći od Pavlove tvrdnje u Rim 6,3, Augustin kaže da ljudi koji se krste umiru na štetu grijeha, *peccato*. Za grijeh su mrtvi. On nad njima više nema nikakvu vlast. Ali u krštenju se također rađa život. Preporođenjem iz kupelji, *a lavacro*, kršteni stječu život. Naznaka za krst *lavacrum* dolazi iz Tit 3,5 i Ef 5,26. Augustin dodaje da se smrt i rađanje u krštenju zbiva ma u kojoj dobi ljudi obave krsni čin, *quamlibet corporis aetatem gerant*.¹⁵⁴

Neposredno nakon kazanoga Augustin je napisao: “Krst se, naime, ne uskraćuje nikome počevši od netom rođena mališana do oronula starca. Isto tako svatko u krštenju umire na štetu grijeha. Ali djeca umiru jedino glede istočnoga grijeha. Ostali pak umiru za sve grijeha koje su zlim životom dodali grijehu koji su na se navukli rođenjem.”¹⁵⁵ Dodatno razjašnjujući tvrdnju da se snagom krštenja umire u odnosu na grijeh Augustin kaže: “Ipak se najčešće i za odrasle kaže da umiru u pogledu grijeha, iako bez sumnje ne umiru za jedan grijeh nego za mnoge i sve koje su osobno počinili mišlju, riječju i djelom. Obično se naime, jedninom izražava množina.”¹⁵⁶

24. ĆIRIL ALEKSANDRIJSKI

Ćiril Aleksandrijski sigurno je cjelovit teolog. Ipak je najdublji trag ostavio u povijesti kristologije.¹⁵⁷ Ćiril u svome tumačenju proroka Joela¹⁵⁸ na jednome mjestu spominje živu

¹⁵² Usp. L. VILLETTE, *Foi*, str. 240 bilj. 3.

¹⁵³ Djelo smo preveli s naslovom *Rukovet*; M. MANDAC, *Sv. Augustin, Rukovet*, Služba Božja, Makarska, 1990.

¹⁵⁴ Usp. M. MANDAC, *Sv. Augustin, Rukovet*, str. 185. (XIII., 42,73).

¹⁵⁵ Usp. M. MANDAC, *Sv. Augustin, Rukovet*, str. 185. (XIII., 43,73).

¹⁵⁶ Usp. M. MANDAC, *Sv. Augustin, Rukovet*, str. 185. (XIII., 44,73).

¹⁵⁷ O Ćirilu Aleksandrijskome vidi: M. MANDAC, *Ćiril Aleksandrijski, Utjelovljenje Jedinorođenca - Jedan Krist*, Makarska, 2001., str. 9-35.; J. PAVIĆ - T. Z. TENŠEK, *Patrologija*, str. 167-169.; J. QUASTEN, *Patrologia, II.*, str. 118-143.; B. ALTANER - A. STUIBER, *Patrologie*, str. 383-288.

¹⁵⁸ Usp. *Enchiridion Patristicum*, str. 2100.

vodu “svetoga krštenja” τοῦ ἁγίου βαπτισματος. Mjesto ističemo upravo zbog izričaja “sveto krštenje”. Kao takav ne nalazi se u Novome zavjetu. Ali uporište izričaju možemo nazreti u izreci apostola Pavla kada polazeći od krštenja svojim čitateljima kaže “posvetili ste se” (1 Kor 6,11). Sveto je otajstvo koje pruža svetost. Stoga je razumljivo što je Ćiril Aleksandrijski krsni čin nazvao “sveto krštenje”.

25. LEON VELIKI

Leon Veliki nadasve je glasovit¹⁵⁹ po svojim Govorima, *Sermones*. Ali iznimnu teološku vrijednost imaju i njegove Poslanice, *Epistolae*. U jednoj od njih čitamo ovu tvrdnju: “Budući da je po prijestupu prvoga čovjeka izopačen sav porod ljudskoga roda, od staroga se čovjeka nitko ne može osloboditi osim po sakramentu Kristova krštenja.”¹⁶⁰

Leonovu je izreku dosta lako razumjeti uz uvjet da se prisjetimo biblijskih mjesta na kojima je zasnovana. Izričajem “po prijestupu prvoga čovjeka” Leon bez dvojbe u pamet doziva izvještaj iz Post 3,1-7 kao i kobnu ulogu Adamova grijeha za “sav porod ljudskoga roda”. Posredničku ulogu Adamova prijestupa naznačuje apostol Pavao u Rim 5,12. Jasno je da Leon napomenu “stari čovjek” također posuđuje od Pavla.¹⁶¹ Cijelo je njegovo razmišljanje, očito, prožeto zbiljom istočnoga grijeha s njegovim kobnim posljedicama. Oslobođenje se od toga ne može zbiti osim po Kristovu sakramentu, *nisi per sacramentum baptismatis Christi*. Samo Kristovo krštenje otklanja istočni grijeh i zacjeljuje njegove rane. Krist je na djelu u krštenju.

26. TEODORET CIRSKI

Nema dvojbe da Teodoret Ćirski pripada među značajne teologe u povijesti teologije.¹⁶² Pisac je većeg broja sadržajem

¹⁵⁹ O Leonu Velikome vidi: M. MANDAC, *Leon Veliki, Govori*, Služba Božja, Makarska, 1993., str. 9-33; J. PAVIĆ - T. Z. TENŠEK, *Patrologija*, str. 219-220.; B. ALTANER - A. STUIBER, *Patrologie*, str. 357-359.; B. STUDER, *Leone Magno, Patrologia, III., IPA*, str. 557-578.

¹⁶⁰ Usp. *Enchiridion Patristicum*, str. 2181.

¹⁶¹ Usp. Rim 6,6; Kol 3,9.

¹⁶² O Teodoretu Ćirskome vidi: M. MANDAC, *Teodoret Ćirski, Izabrani Spisi*, Služba Božja, Split, 2003.; B. ALTANER - A. STUIBER, *Patrologie*, str. 33-341.; J. PAVIĆ - T. Z. TENŠEK, *Patrologija*, str. 208-211.; J. QUASTEN, *Patrologiam, II.*, str. 541-559.

različitih spisa.¹⁶³ Ovdje se zaustavljamo kod jednoga Teodoretova odlomka jer u njemu razmišlja o krsnome otajstvu. Teodoret tu tumači izreku sv. Pavla napisanu u Kol 2,11. Smatra je govorom o krstu.¹⁶⁴ Teodoret to zaključuje na temelju Kol 2,12. On u svome tekstu s oduševljenjem i punim osvjedočenjem krsni čin naziva “spasonosni krst” τὸ σωτήριον βάπτισμα. Krst je to jer udjeljuje spasenje. Krst je također najsvetije krst, τὸ πανάγιον βάπτισμα, Krštenoga posvećuje.

Pavao je Kološanima u pismu kazao “obrezali ste se”. To se zbililo “po njemu”, tj. po Isusu Kristu. Njihovo je krštenje njihovo obrezanje. Ali ono se razlikuje od židovskoga obrezanja. Slijedeći apostola Pavla Teodoret utvrđuje “razliku” između obrezanja i krštenja. Židovsko je obrezanje “tjelesno”. Zbiva se i vrši na tijelu. Kršćansko je “duhovno”. Vrši se i događa na i duhovan način. Židovsko se obrezanje vrši ljudskom rukom, a kršćansko je božanski čin. Tu je Bog na djelu. Kada se Židov obrezuje, otklanja se neznatni i maleni dio tijela. Kršćansko je krsno obrezanje “odlaganje raspadljivosti”. Židovskom je obrezanju temelj Zakon. Na izvoru se kršćanskoga obrezanja nalazi “Gospodin Krist, zakononoša Zakona”. U krsnom se obrezanju ne odsijeca dio tijela, već “svlači nečista haljina” koja je “grieh”. To pak svlačenje krsno obrezanje čini “slikom” za budućnost. Tijelo će “u budućem životu postati neraspadljivo i besmrtno”. Više neće podlijegati “nečistoći grijeha”.

27. GRGUR VELIKI

Pod konac otačkoga razdoblja na kršćanskom Zapadu nadasve se ističe lik pape Grgura Velikoga.¹⁶⁵ On o krštenju nije ostavio zasebno djelo. Ipak je kao propovjednik, teološki pisac i pastir vjernicima često govorio o značenju krsnoga čina. Otuda se daje utvrditi Grgurovo poimanje i nauk o krstu.

Grgur je dobro znao da se krštenje ne pojavljuje u Novome zavjetu kao posvemašnja novost iako je novo duhovnim smislom i milosnim učincima. On je u Starome zavjetu vidio u različitim događajima i zbiljama najavu krsnoga čina. U tu se svrhu može

¹⁶³ Usp. M. MANDAC, *Teodoret Cirski*, str. 16-30.

¹⁶⁴ Usp. PG, 82, 609 AC; M. MANDAC, *Teodoret Cirski*, str. 191.

¹⁶⁵ O Grguru Velikom vidi: B. ALTANER - A. STUIBER, *Patrologie*, str. 466-473.; J. PAVIĆ - T. Z. TENŠEK, *Patrologija*, str. 311-313.; A. BERARDINO, *Gregorio I., Patrologia*, IV., IPA, Marietti, 1996., str. 151-176.

kao primjer spomenuti ustanova obrezanja. Jasno je da je krst kojim je krštavao Ivan Krstitelj izravna i neposredna priprava za kršćansko krštenje.

Grgur je rado isticao da je krštenje nužno da se postigne spasenje. To vrijedi za svakoga čovjeka svake dobi. Na krštenje se treba dolično spremati molitvom, vršenjem pokorničkih čina i duhovnim vježbanjem. Po krštenju se stječe oprost grijeha. Sjećanjem pak na krsne odluke i obećanja kršteni kroz život svladava napasti i iskušenja. Grgur je priznao krštenje kod krivovjernih. Ipak je tražio da se u tome prosudi od slučaja do slučaja.¹⁶⁶

28. IZIDOR SEVILJSKI

Potrebno je da u ovome radu barem spomenemo Izidora Seviljskoga kojim se okončava otačko doba na Zapadu.¹⁶⁷ Među dosta brojnim Izidorovim spisima postoji djelo s naslovom *De ecclesiasticis officiis*. Djelo je za našu raspravu zato važno što Izidor u njemu ima poglavlje gdje neposredno govori o krstu.¹⁶⁸ Izidor je tu veoma sažeto iznio svoj nauk o krsnome činu. Pri tome se oslonio na prethodno otačko učenje koje je iznimno dobro i temeljito poznavao.¹⁶⁹

29. IVAN DAMAŠČANSKI

S Ivanom Damaščanskim okončava se svekoliko otačko razdoblje i mi tako dolazimo do međe do koje se zaputismo. Ivan Damaščanski bio je veliki teolog i odlični poznavatelj teologije koja je pred njim napisana grčkim jezikom.¹⁷⁰ Za naš je posao značajno njegovo djelo pod naslovom *De fide orthodoxa*. Ono je zapravo treći dio spisa koje se zove *Fons scientiae*. Djelo *De fide orthodoxa* prikaz je svekolike otačke dogmatike. Ivan Damaščanski u njemu zasebne stranice posvećuje krštenju

¹⁶⁶ Usp. B. NEUNHEUSER, *Baptême*, str. 172-174; B. ALTANER - A. STUIBER, *Patrologie*, str. 471.

¹⁶⁷ O Izidoru vidi: B. ALTANER - A. STUIBER, *Patrologie*, str. 494-497.; J. PAVIĆ - T. Z. TENŠEK, *Patrologija*, str. 326-327.; M. C. DIAZ Y DIAZ, *Isidoro di Siviglia, Patrologia, IV.*, str. 81-94.

¹⁶⁸ Usp. PL, 777D-826B.

¹⁶⁹ Usp. B. NEUNHEUSER, *Baptême*, str. 174-175.

¹⁷⁰ O Ivanu Damaščanskom vidi: J. PAVIĆ - T. Z. TENŠEK, *Patrologija*, str. 304-308.; B. ALTANER - A. STUIBER, *Patrologie*, str. 526-532.; *Patrologia, V., IPA, Marietti*, 2001., str. 233-242.

o kojemu govori sabrano i sažeto oslanjajući se na prethodna otačka učenja.¹⁷¹

Na kraju rada sami ističemo njegovu nužnu omeđenost. Sigurno je da nismo spomenuli sve teologe koji su u otačko doba u svojim spisima ostavili dobre i valjane zabilježbe o krštenju. Krsni nauk onih koje smo uvrstili u raspravu samo je djelomično prikazan. Ipak se unatoč tome nadamo da naš rad i trud nije uzaludan. Svatko može otuda poći i s pomoću naznačene bibliografije mnogo cjelovitije i detaljnije proučiti krsno poimanje bilo kojega od davnih teoloških pisaca.

THE SACRAMENT OF BAPTISM IN THE PATRISTIC AGE

Summary

The teaching of the Church Fathers about baptism is very rich, varied and many-layered. Each of that-time theologians had a personal opinion about baptism. However, some outlines of baptismal teaching can be indicated to some extent in the beginnings of Christianity. Baptism was considered an act by which God, from grace and mercy, forgives sins to the baptized. It refers to every sin: original and personal. Baptismal water cleanses the heart of every sinful impurity by the power of the Holy Spirit and gives to the baptized the child's soul. Baptism is such a deep and fundamental act that it may be called a new creation and new birth. God's image is shaped by baptism in the human soul and remains for all eternity. Through baptism the baptized become children of God and sons of the Church. In baptism the baptized becomes enlightened. That enlightenment is the work of faith which the baptized expresses and accepts in baptism. Baptism is the seal imprinted into the soul. Through it one knows who defends and protects the baptized and who he belongs to and serves to. All the baptized are mutually equal through baptism, they are brothers and sisters.

Key words: *baptism, water, new creation, seal, enlightenment, forgiveness, sin, justification.*

¹⁷¹ Usp. B. NEUNHEUSER, *Baptême*, str. 169-172.